

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Zaměstnanecké autorské dílo

Valentýna Fotevová

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Valentýna FOTEVOVÁ
Osobní číslo:	R15M0072P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Zaměstnanecké autorské dílo
Zadávací katedra:	Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Historický exkurz
3. Vymezení pojmů autorského práva
4. Pracovněprávní vztahy
5. Zaměstnanecké autorské dílo
6. Mezinárodní právní úprava
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- Bělina, M., Drápal, L. a kol. Zákoník práce. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-759-0
- Bělina, M., Pichrt, J. a kol. Pracovní právo. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-692-0
- Holcová, I. a kol. Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů). Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-049-6
- Chaloupková, H., Holý, P. Autorský zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-671-5
- Merhautová, M. Zaměstnanecké dílo dle autorského zákona ve veřejné instituci. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2540-1
- Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon, Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-748-4

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Martin Janák**
Katedra pracovního práva a práva sociálního
zabezpečení

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 2. září 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

.....

Valentýna Fotevová

V Plzni dne 31. 8. 2021

Poděkování

Mé poděkování patří především JUDr. Martinu Janákovi za jeho cenné rady a připomínky poskytnuté při odborném vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	- 8 -
1. Historický exkurz	- 10 -
1.1. Světový vývoj autorského práva do 19. století.....	- 10 -
1.2. Historický vývoj autorského práva od 19. století	- 11 -
1.3. Mezinárodní autorské právo	- 14 -
1.4. Prameny evropského autorského práva	- 15 -
2. Vymezení pojmů autorského práva	- 17 -
2.1. Autorské právo	- 17 -
2.2. Předmět autorského práva	- 17 -
2.3. Autorské dílo	- 18 -
2.4. Autor.....	- 19 -
2.5. Subjektivní autorská práva	- 21 -
2.5.1. Osobnostní práva	- 22 -
2.5.2. Majetková práva	- 23 -
3. Pracovněprávní vztahy	- 25 -
3.1. Obecná úprava.....	- 25 -
3.2. Závislá práce	- 26 -
3.3. Zaměstnanec a zaměstnavatel.....	- 27 -
3.4. Pracovní poměr	- 29 -
3.4.1. Pracovní smlouva	- 29 -
3.4.2. Volba a jmenování.....	- 33 -
3.5. Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr	- 33 -
3.5.1. Dohoda o provedení práce.....	- 34 -
3.5.2. Dohoda o pracovní činnosti.....	- 35 -
3.6. Služební poměr.....	- 35 -
4. Zaměstnanecké autorské dílo	- 36 -
4.1. Pojem zaměstnaneckého díla.....	- 36 -

4.2. Dispozitivní zásada zaměstnaneckého díla	- 38 -
4.3. Osobnostní práva	- 38 -
4.4. Právo výkonu majetkových práv	- 39 -
4.4.1. Konsolidační zásada	- 41 -
4.4.2. Postoupení práv jiné osob.....	- 41 -
4.4.3. Nečinnost zaměstnavatele při výkonu majetkových práv	- 42 -
4.4.4. Trvání výkonu majetkových práv zaměstnavatele	- 42 -
4.5. Dodatečná odměna	- 43 -
4.6. Počítačové programy, databáze, kartografická díla.....	- 44 -
4.6.1. Počítačové programy	- 45 -
4.6.2. Databáze	- 46 -
4.6.3. Kartografická díla.....	- 47 -
4.7. Evidenční povinnost zaměstnavatele.....	- 48 -
4.8. Agenturní zaměstnávání	- 48 -
4.9. Zaměstnanecké dílo při výkonu statutárního orgánu	- 48 -
4.10. Účinnost zákona	- 49 -
4.11. Režimy spjaté se zaměstnaneckým dílem	- 49 -
4.11.1. Umělecký výkon.....	- 49 -
4.11.2. Kolektivní dílo.....	- 50 -
4.11.3. Dílo na objednávku	- 51 -
5. Mezinárodní právní úprava	- 53 -
5.1. Obecné porovnání autorského práva a copyrightu	- 53 -
5.2. Work made for hire.....	- 53 -
5.3. Srovnání s německou právní úpravou	- 57 -
Závěr.....	- 59 -
Seznam zkratk.....	- 61 -
Seznam použité literatury	- 62 -
Cizojazyčné resumé.....	- 65 -

Úvod

Člověk je od přírody tvořivý a společenský tvor. Ve chvíli, kdy dokáže svou myšlenku přetvořit do podoby, kterou je schopno vnímat i jeho okolí, vzniká opodstatněný důvod k určité ochraně výsledku jeho činnosti.

Autorský zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), (dále jen „*autorský zákon*“), přinesl zásadní změny do českého autorského práva. Autorský zákon byl od nabytí účinnosti v roce 2000 již mnohokrát novelizován, zejména v reakci na soulad vnitrostátní úpravy s právem Evropské unie, kdy především šlo o transpozice směrnic unijního práva. Současná právní úprava autorského zákona v souladu s trendem pozorovaným i v jiných vnitrostátních úpravách států ve světě zakotvením ochrany investic vynaložených do vzniku díla, tak přinesla velmi výraznou změnu institutu autorského práva, kterým se zabývá tato diplomová práce a tím je zaměstnanecké dílo.

Samotnou právní úpravu institutu zaměstnaneckého díla, která je vymezena pouze jedním paragrafem v autorském zákoně, nelze označit za problematiku výrazně rozsáhlou. Nicméně v souvislosti s právy a povinnostmi, s kterými je tento institut spojen a bez jejichž znalostí se při pochopení tohoto institutu nelze obejít, lze pozorovat propojení nejen napříč autorským zákonem ale také skrz spektrum zákonů spadajících do pracovního práva. Právě toto zajímavé propojení dvou právních odvětví bylo důvodem výběru psát diplomovou práci na téma zaměstnaneckého díla.

Široká veřejnost není s pojmem zaměstnaneckého díla dostatečně seznámena, přestože se dotýká každodenního života velké části společnosti. Tato neznalost může mít za následek nedostatečné uplatňování práv a povinností z tohoto institutu plynoucích, což bývá často ke škodě dané osoby, a to ať na straně zaměstnavatele či zaměstnance.

Předkládaná diplomová práce je zaměřena zejména na právní úpravu zaměstnaneckého díla. Tato práce si klade za cíl blíže seznámit čtenáře s úpravou zaměstnaneckého díla a pojmy, které se s tímto institutem pojí, podat ucelený pohled na tuto problematiku za pomoci analýzy zejména hmotněprávních zákonných ustanovení a zvážit praktické využití zaměstnaneckého díla.

Postup řazení jednotlivých kapitol vede k zasazení obecných pojmů spadajících do autorského a pracovního práva tak, aby objasnily veškerý význam související se zaměstnaneckým dílem. Tyto pojmy pak přinášejí komplexní pohled na institut zaměstnaneckého díla a rozvádí ho do hlubších struktur. První kapitola je věnována historickému exkurzu autorského práva. Jedná se o průřez nejdůležitějších událostí, které se zapříčinily o změny chápání autorského práva v historii a vývoj autorského práva, jak je znám v současné podobě. Druhá kapitola se zabývá nejdůležitějšími pojmy z autorského práva. Nejprve je zde pojednáno o autorském právu obecně, následuje předmět úpravy autorského zákona, kdo může být z pohledu autorského práva autorem. Následně je věnována pozornost tomu, jakým způsobem je vymezeno autorské dílo v současné právní úpravě. Druhou částí této kapitoly je vymezení pojmů majetkových a osobnostních práv. Třetí kapitola se věnuje pracovněprávním vztahům, jejichž pochopení v obecné rovině je nezbytné pro kontext zaměstnaneckého díla. Z důvodu obsáhlosti těchto vztahů je věnována pozornost, s ohledem na téma této diplomové práce, pojmům vyskytujících se v ustanovení zákonné úpravy zaměstnaneckého díla. Kapitola čtvrtá pojednává již o samotném tématu diplomové práce, a tím je zaměstnanecké dílo. Členění v rámci této kapitoly částečně kopíruje posloupnost ustanovení autorského zákona. Nejprve je rozebrán pojem jako takový, následují náležitosti a obsah ustanovení. Na konci této kapitoly je věnována pozornost ustanovením autorského zákoníku, která souvisejí se zaměstnaneckým dílem, a při splnění zákonných podmínek na ně dopadá režim zaměstnaneckého díla. Poslední pátá kapitola je pak věnována mezinárodní úpravě. Nejprve je zde komparativním metodou srovnáno obecné autorské právo v rámci kontinentální koncepce a angloamerickým chápáním autorského práva, dále následuje srovnání institutu zaměstnaneckého díla dle autorského zákona s americkou doktrínou „*work made for hire*“. Poté je věnována pozornost srovnání zaměstnaneckého díla s německou právní úpravou dle *Urheberrechtgesetz*.

1. Historický exkurz

1.1. Světový vývoj autorského práva do 19. století

Autorské právo v dnešním pojetí se může zdát, na rozdíl od jiných právních odvětví, relativně mladým, přesto jeho kořeny sahají do dávné minulosti. Vznik autorského práva ovlivňovaly čtyři teorie, které se lišily způsobem, jakým se dalo nahlížet na nárok autorů k jejich dílům. Těmito teoriemi byly teorie vlastnická, teorie autorského práva jako práva osobního, teorie práva majetkového, a nakonec smíšená teorie, která odpovídá koncepci dualismu práv, jež slučuje teorii autorského práva osobního a majetkového a z které dnešní autorské právo vychází.¹

Autorská oprávnění lze pozorovat již v antické kultuře, kdy starověcí Řekové rozlišovali jednotlivce v rámci společnosti. Kreativitu i myšlenky chápali jako dvě oddělené součásti. Ve starořímské společnosti nemohlo k nedovolenému kopírování dojít, neboť otázky ohledně autorství nebyly nijak specifikovány a autorská díla nepožívaly žádné ochrany.²

Zásadním zvratem v oblasti autorského práva bylo vynalezení knihtisku kolem roku 1450, a to Johannesem Guttenbergem. Tento vynález započal mechanické rozmnožování textu vytváření kopií písemných či obrazových děl. Vzhledem k tomu, že do té doby jakékoliv rozmnožení textu vyžadovalo pracné využití písařů, jednalo se o revoluční objev, který se během druhé poloviny 15. století rozšířil po celé Evropě a měl tak za následek rozšíření počtu knih, které se dostaly k širšímu okruhu veřejnosti.³

Vysoké náklady spojené s vydáváním způsobily „nelegální“ zkracování či určité obměňování děl, aby mohla být vydávána za nižší cenu. Tady se prvně můžeme setkat s pojmem plagiátorství. Z tohoto důvodu k ochraně svých práv získávali tiskaři oficiální povolení k tisku knih a jejich prodeji. Tato povolení byla nazývána patenty, která přiznávala tiskaři tisknout určité knihy po určitou dobu jen jemu samotnému a ostatní tiskaři nemohli tyto knihy tisknout.⁴ Tyto výsady

¹ SRSTKA, J, a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2019, s. 11

² SRSTKA, J, a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2019, s. 12

³ SRSTKA, J, a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2019, s. 14

⁴ SRSTKA, J, a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2019, s. 15

byly vydávány formou patentů. Za nejstarší a nejznámější patent k tiskařskému monopolu se považuje patent z roku 1469 poskytnutý v Benátkách tiskařskému mistrovi Johannesovi von Spreyerovi. Tato tiskařská privilegia se dají považovat za předchůdce moderního autorského práva.⁵

Z pohledu vývoje angloamerické koncepce autorského práva bylo v roce 1710 vydání Statutu královny Anny neboli „*Copyright Act*“ zásadní změnou ve vývoji autorského práva. Tento statut poskytoval vydavatelům knihy ochranu 14 let od vzniku statutu, taktéž stanovil ochranu po dobu 21 let jakékoliv knize, která již byla v tisku. Tato norma s sebou přinesla rozšíření vzdělávání obyvatel. Současně ukončila systém cenzury a monopolu ovládaného tiskaři. Od této doby, jak uvádí autorka JUDr. Skřejpková:

„Autorské právo se tak začalo chápat jako přirozené právo autora a jako omezené monopolní právo k tisku.“⁶

Na území Spojených států amerických bylo významnou změnou přijetí prvního autorského zákona roku 1790 „*Copyright Act*“ na úrovni federálního zákonodárství, ten vznikl na základě autorskoprávní klausule obsažené v čl. I odst. 8 Ústavní listiny USA. Cílem vzniku tohoto zákona byla podpora vědy a kopírovala ustanovení obsažená ve Statutu Královny Anny. Z jeho působnosti ovšem byly vyňaty malby, kresby a hudební díla, vztahoval se pouze na knihy, mapy a diagramy. Předpokladem pro poskytnutí právní ochrany bylo splnění formálních náležitostí, díla musela být registrována a vytvořena na území USA, dále se ochrana poskytovala pouze občanům USA, což bylo předmětem velké kritiky. USA v roce 1909 přijala „*Copyright Act*“, který byl nahrazen „*Copyright Act*“ z roku 1978, který je platný na území USA dodnes.

1.2. Historický vývoj autorského práva od 19. století

Milníkem pro české země v rámci autorského práva bylo přijetí autorského patentu dne 19. října 1846 č. 922 z.s., nejvyšší císařský patent k ochraně literárního a uměleckého vlastnictví proti neoprávněnému zveřejnění, dotisku a napodobení. Tento dekret jako první zavedl zásady ochrany děl literárních,

⁵ SRSTKA, J, a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice. 2. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 16

⁶ SRSTKA, J, a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice. 2. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 19

hudebních a výtvarných proti rozmnožování a veřejnému provozování.⁷ V roce 1895 byl přijat první autorský zákon č. 197/1895 ř. z., o právu původcovském k dílům literárním, uměleckým a fotografickým, který platil až doku 1926.

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byly recepční normou převzaty rakouské zákony včetně výše zmíněného říšského zákona. V roce 1919 byl zřízen Patentní úřad v Praze. V roce 1921 přistoupilo Československo k Bernské úmluvě a došlo tak k prvnímu pokusu o unifikaci autorského práva. V roce 1923 byl vydán zákon č. 106/1923 Sb., z. a n., o nakladatelské smlouvě. Tento zákon mimo jiné také stanovil délku ochrany autorského práva k dílům literárním a uměleckým, a to po dobu 50 let po původcově smrti. Dle § 10 tohoto zákona v případě díla vytvořeného několika osobami pak 50 let po smrti původce, který přežil ostatní.⁸

Zásadní změnou byl zákon č. 115/1953 Sb., o právu autorském. Ten vycházel v souladu s tehdejšími politickým režimem a ideologickými myšlenkami s ním spjatými, reflektoval potřeby ekonomického vývoje této doby. V tomto období bylo autorské právo bráno jako zvláštní odvětví práva občanského. Zákon vycházel z monistické koncepce autorského práva. Autorskoprávní ochrana byla odvozena od autorovy osoby – vycházelo se z uznání subjektivního práva autora. Zákon byl členěn do 8 částí a tvořen 113 paragrafy.

V tomto zákoně byl prvně upraven institut zaměstnaneckého díla. Ustanovení § 19 odst. 1 stanovilo: „*Díla, které autor vytvořil ve vědecké instituci nebo na jejím pracovišti, plně svou povinnost z pracovního poměru, může taková instituce bez svolení autora, a aniž mu poskytne honorář, užívat jako materiálu pro plnění úkolů jí uložených a může za tím účelem dílo rozmnožovat v rozsahu vlastní nezbytné potřeby, jestliže rozmnoženiny rozděljuje zdarma.*“⁹

V roce 1960 došlo k nové kodifikaci různých právních odvětví a s tím byl přijat autorský zákon č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (dále jen „*autorský zákon z roku 1965*“). Ten byl oproti předchozí právní úpravě velmi zredukován, co se týče svého obsahu, členěn byl jen do 5 částí a obsahoval pouze 55 paragrafů. Zde byl ustanovením § 2 specifikován

⁷ SRSTKA, J, a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2019, s. 26

⁸ § 10 zákon č. 106/1923 Sb., z. a n.

⁹ § 19 odst. 1 zákon č. 115/1953 Sb., o právu autorském

předmět autorského práva. Negativně bylo vymezeno, co není předmětem autorskopravní ochrany, byly to např. právní předpisy, veřejné listiny apod. Zaměstnanecké dílo zde bylo již výslovně upraveno § 17, který byl tvořen 6 odstavci a z hlediska členění zákona spadal do zvláštní kategorie autorského díla. Zaměstnavatel mohl užívat k plnění úkolů spadajících do předmětu jeho činnosti díla vědecká nebo umělecká vytvořená jeho zaměstnancem, pokud tak bylo splněno povinnostmi vyplývajícími z pracovní smlouvy. Po novelizaci zákonem č. 89/1990 Sb., se začal používat pojem pracovní poměr, a to v souvislosti s později přijatým zákonem č. 65/1965 Sb., zákoník práce, který zavedl do své úpravy dohody o pracovní činnosti, které do té doby nebyly upraveny.

Užitím díla vědeckého nebo uměleckého k plnění úkolů náležejících do předmětu činnosti zaměstnavatelem se mělo za to, že zaměstnanec k takovému užití svolil, a to vznikem pracovního vztahu, jednalo se tak o nevyvratitelnou domněnku. Jistou dichotomii lze pozorovat ve výkladu tohoto ustanovení, kdy zákon v § 17 odst. 1 vymezuje užití zaměstnaneckých děl vědeckých a uměleckých, nicméně v § 17 odst. 2 ustanovuje, že v případě, kdy do předmětu činnosti zaměstnavatele spadá vydávání nebo jiné uveřejňování děl (a tedy i děl literárních), může takové dílo zveřejnit či vydat jen se svolením autora. Pokud autor odmítal vydat takové svolení, mohl se zaměstnavatel obrátit na soud. Odst. 3 pak vymezil, že zaměstnanec mohl poskytnout právo na vydání či jiné zveřejnění takového díla jen se souhlasem zaměstnavatele, pokud zaměstnavatel odpíral vydat takové svolení bez udání závažných důvodů, mohl se zaměstnanec obrátit na soud. Zde lze tedy pozorovat kogentnost těchto ustanovení, kdy užití díla jednou stranou podléhalo podle vymezených kritérií souhlasu strany druhé.

Novelou autorského zákona č. 86/1996 Sb., byla do autorského zákona z roku 1965 v souvislosti s komunitárním právem zavedena směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14. května 1991, o právní ochraně počítačových programů. Ta svým čl. 2 odst. 3 stanovila, pokud je počítačový program vytvořen zaměstnancem v rámci výkonu jeho povinností nebo podle pokynů jeho zaměstnavatele, je zaměstnavatel výlučně oprávněn vykonávat veškerá majetková práva k takto vytvořenému počítačovému programu, pokud není smlouvou stanoveno jinak.¹⁰

¹⁰ Čl. 2 odst. 3 směrnice Rady 91/250/EHS o právní ochraně počítačových programů

K novelizaci došlo zákonem č. 89/1990 Sb., který přizpůsobil autorský zákon z roku 1965 změnám, které se ve společnosti po roce 1989 odehrály. Takto byl novelizován celkem šestkrát než se v důsledku řady novel, ale taktéž ve snaze upravovat autorský zákon z roku 1965 v souladu s komunitárním právem EU, stal zastaralým a nepřehledným. S postupem moderních technologií a jejich dynamickému rozvoji, který je v dnešní společnosti čím dál tím markantnější, se stala potřeba vytvořit nový autorský zákon, který bude odrážet společenský pokrok, nezbytnou. Ministerstvo kultury ČR vypracovalo návrh současného autorského zákona, který nabyl účinnosti 1. prosince 2000.¹¹

Velká změna s příchodem současného autorského zákona se projevila hned v několika oblastech. Autorský zákon z roku 1965 vycházel z monistické koncepce kontinentálního pojetí autorského práva, osobnostní a majetková práva tak tvořila jeden nedílný celek. Autorský zákon vychází z koncepce dualistické, která zcela odlišuje autorská práva na práva osobnostní (morální) a práva majetková s velkým důrazem na zachování práv osobnostních. Doba trvání majetkových práv byla prodloužena z 50 let na 70 let po smrti autora. U práv souvisejících s právem autorským tato doba zůstala nezměněna.

V důsledku rekonstrukce soukromého práva přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“) byla z autorského zákona vyňata úprava o smlouvách licenčních, jež jsou obecně upraveny v § 2358 a násl. OZ a pro účely autorského zákona se vychází z této úpravy.

1.3. Mezinárodní autorské právo

V současné době se jistě dá pokládat za diskutabilní, nakolik je ochrana autorského práva vhodná v podobě, jaká dnes po světě panuje. Autorské právo je ovládáno principem teritoriality a tím je založena roztržičnost této ochrany, kterou si vnitrostátně jednotlivé státy upravují různorodě. Snaha Evropské unie harmonizovat autorské právo v unii se dá považovat za správný krok, především z důvodu stanovení minimálních limitů ochrany autorským právem. Český autorský zákon je svou úpravou přizpůsobován jak mezinárodním úmluvám, tak sekundárním předpisům Evropské unie. Pro chápání souvislostí je nezbytné uvést významné úmluvy na mezinárodním poli:

¹¹ ŠEBELOVÁ, M., *Autorské právo zákon, komentáře, vzory a judikatura*. Brno: Computer Press. 2006. s. 16

- Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl byla přijata 9. září roku 1886 (dále jen „*Bernská úmluva*“). Jedná se o základní dokument v právu autorském, multilaterální úmluvu, která zavedla uznávání minimálního standardu ochrany autorského práva na mezinárodní úrovni mezi suverénními státy oproti dřívější úpravě, která poskytovala ochranu pouze na úrovni bilaterální. Zakotveny tu jsou zásada univerzality, zásada bezformálnosti, zásada teritoriality, zásada asimilace, zásada jednomyslnosti, zásada kompatibility, zásada nezávislosti ochrany. Bernská úmluva prošla mnohými úpravami, naposledy byla revidována v roce 1971. Rakousko-Uhersko k revidované Bernské úmluvě přistoupilo až v roce 1908, aktuálně je Česká republika vázána pařížským zněním od roku 1980.
- Všeobecná úmluva o právu autorském ze dne 6. září 1952 (dále jen „*VÚA*“), revidována v Paříži 24. července 1971. K znění této úmluvy přistoupilo tehdejší Československo 6. ledna 1960. Tato úmluva je stručnější než Bernská úmluva a obsahuje obecné formulace.
- Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví TRIPS ze dne 15. dubna 1994 „*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*“ (dále jen „*TRIPS*“). Tato dohoda vznikla společně s vytvořením Světové obchodní organizace WTO, jejíž autorskoprávní zakotvení lze nalézt v čl. 9 a 14.
- Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o autorském právu z 20. prosince 1996 „*WIPO Copyright Treaty*“ (dále jen „*WCT*“). Česká republika k této smlouvě přistoupila v roce 2002.
- Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o výkonech výkonných umělců a zvukových záznamech z 20. prosince 1996 WIPO „*Performance and the Phonograms Treaty*“ (dále jen „*WPP*“). Česká republika k této smlouvě přistoupila 20. května 2002.

1.4. Prameny evropského autorského práva

Vzhledem k tomu, že do současné doby byla na poli unijního práva vydána celá řada směrnic, budou zde uvedeny jen ty nejdůležitější, které se promítají do předmětu tématu této diplomové práce.

- Směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14. května 1991 o právní ochraně počítačových programů;

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/9/ES ze dne 11. března 1996 o právní ochraně databází, tato směrnice harmonizuje různorodé úpravy databází ve vnitrostátních úpravách členských států a poskytuje databázím ochranu *sui generis*;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci některých aspektů práva autorského a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Informační směrnice), tato směrnice měla za cíl upravit autorskoprávní ochranu tak, aby odpovídala potřebám dnešní informační společnosti;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES ze dne 29. dubna 2004 o dodržování práv duševního vlastnictví, která nabyla účinnosti 20. května 2004, cílem této směrnice byla podpora inovace, tvořivosti a rozvoje konkurenceschopnosti;
- Směrnice Evropského parlamentu a rady 2006/115/ES ze dne 12. prosince 2006 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem, tato směrnice zavádí výlučná práva pronájmu a půjčování a tím zajištění podílu na užitečných, které z takových práv lze získat;
- Směrnice Evropského parlamentu a rady 2006/116/ES ze dne 12. prosince 2006 o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících, tato směrnice stanovuje v souladu s Bernskou úmluvou dobu trvání majetkových práv (během autorova života a 70 let po jeho smrti pro autorská díla, pro díla souvisejících s právem autorským je doba ochrany 50 let) a také vymezuje počátek běhu těchto lhůt;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/24/ES ze dne 23. dubna 2009 o právní ochraně počítačů, jedná se o kodifikované znění směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14. května 1991 o právní ochraně počítačových programů, důvodem byl závratný rozvoj digitálních technologií a s tím i související rozvoj počítačových programů (dále jen „*Směrnice o právní ochraně počítačů*“);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/790 ze dne 17. 4. 2019 o autorském právu a právech s ním souvisejících na jednotném digitálním trhu. Tato směrnice má být harmonizována do legislativy členských států EU, a to do 7. 6. 2021.

2. Vymezení pojmů autorského práva

2.1. Autorské právo

Autorské právo je souhrnem právních norem upravujících společenské vztahy, jež vznikají při tvorbě a užití autorského díla. Autorská práva jsou práva absolutní, což znamená, že ochrana autorských práv a práv s autorským právem souvisejících je závazná vůči všem (*erga omnes*).

Autorské právo je součástí práva duševního vlastnictví. Užívaný výraz vlastnictví, který je zaveden českou právní úpravou, je poněkud zavádějící, jelikož se tento výraz pojí s vlastnictvím ve smyslu subjektivního vlastnického práva, přičemž ale existují i nemajetkové hodnoty, které jsou věcmi bez pána (*res nullius*) a vedle toho zároveň veřejnými statky. Půjde tak např. o zeměpisná označení.¹²

Autorské právo je veřejné subjektivní právo, jež je zakotveno v čl. 34 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „LZPS“). Tento článek zakládá ochranu práv k výsledkům tvůrčí duševní činnosti a je i ústavním východiskem pro ochranu zájmu nositelů práv. Osobnostní autorská práva vychází z ochrany osobnosti zakotvené v čl. 10 LZPS a majetková autorská práva v čl. 11 LZPS.

V praxi je běžné chybné používání copyrightové doložky (symbol ©), jelikož tato výhrada nemá na vznik autorského práva vliv. V souladu s čl. 5 Bernské úmluvy se uplatňuje bezformální princip a pro vznik autorského práva není potřeba splnění jakýchkoliv formálních podmínek. Rozdíl lze spatřit v oblasti práv průmyslových, jejichž ochrana vzniká většinou až právním aktem příslušného úřadu. V České republice je takovým úřadem Úřad průmyslového vlastnictví.

2.2. Předmět autorského práva

Předmětem autorského práva je autorské dílo jako nehmotný statek, a to z toho důvodu, že autorské dílo je projevem osobní povahy respektive výtvorem tvůrčí duševní činnosti. Pro autorské dílo je příznačné, že je spojeno s osobností tvůrce.¹³

¹² SRSTKA, J. a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice. 2. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 37

¹³ SRSTKA, J. a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice. 2. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2019., s. 55

Autorské právo se také vztahuje na dílo dokončené, jeho jednotlivé fáze a části včetně názvu a jmen postav, pokud naplňují pojmové znaky obsažené v generální klauzuli § 2 odst. 1 autorského zákona nebo pokud jde o fiktivní díla uvedená v § 2 odst. 2 autorského zákona.

Předmětem autorského práva dle § 2 odst. 4 autorského zákona jsou taktéž autorská díla, která vznikla tvůrčím zpracováním jiného díla např. překlad díla do jiného jazyka.

Autorský zákon upravuje nejen práva autora, ale také práva související s právem autorským a právo pořizovatele k jím pořízené databázi. Mezi práva související s právem autorským patří: práva výkonného umělce k jeho uměleckému výkonu; právo výrobce zvukového záznamu k jeho záznamu; právo výrobce zvukově-obrazového záznamu k jeho záznamu; právo rozhlasového nebo televizního vysílatele k jeho původnímu vysílání; právo zveřejnitelů k dosud nezveřejněnému dílu, k němuž uplynula doba trvání majetkových práv; právo nakladatele na odměnu v souvislosti se zhotovením rozmnoženiny jím vydaného díla pro osobní potřebu.

2.3. Autorské dílo

Bernská úmluva v čl. 2 odst. 1 vymezuje pojmově, co je považováno za literární a umělecká díla, rozumí se tím veškerá tvorba oboru literárního, vědeckého nebo uměleckého, přičemž následuje demonstrativní výčet jednotlivých druhů děl. Autorské dílo není pojmově vymezeno v unijním právu, přestože se užívá a vyskytuje např. v Informační směrnici. Ostatně výkladem tohoto pojmu se v některých svých rozhodnutích zabývá i SDEU. Generální advokát Maciej Szpunar ve svém stanovisku ze dne 2. května 2019 uvedl, že jednotný výklad tohoto pojmu je nezbytný v rámci harmonizace autorského práva zavedené unijním právem.¹⁴

Autorský zákon pak v souladu s Bernskou úmluvou v § 2 stanoví, že, předmětem *práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě...*¹⁵

¹⁴ Srov. C-683/17 Cofemel Sociedade de Vestuário SA proti G-Star Raw CV, ze dne 2. května 2019

¹⁵ Srov. § 2 odst. 1 autorského zákona

Následuje demonstrativní výčet toho, co se rozumí takovým dílem. Jedná se o vymezení druhu děl. Pro poskytnutí autorskoprávní ochrany pak není rozhodné, zdali je dílo v tomto výčtu uvedeno či nikoli, ale zdali naplňuje požadavky stanovené definicí. Není podstatné, jakou formu takové dílo má, k jakému účelu bylo vytvořeno či hodnotě tohoto výsledku, podstatné je kritérium jedinečného výsledku tvůrčí činnosti autora – fyzické osoby. Autorské dílo nemusí být zachyceno do hmotného nosiče, stačí, pokud je vnímatelné lidskými smysly a hmotně vyjádřené.

Je třeba zmínit, že pojem jako takový je vymezen pouze v § 62 autorského zákona v souvislosti, co se rozumí dílem audiovizuálním, jinak se o díle autorský zákon nezmiňuje.

Pojmovými znaky autorského díla jsou: jedinečný výsledek tvůrčí duševní činnosti člověka v oblasti literární, umělecké nebo vědecké; pouze lidskými smysly vnímatelné vyjádření takového díla – nikoliv myšlenka sama o sobě; doba trvání autorských práv osobnostních a majetkových práv je časově omezena.

Pod pojem autorské dílo spadají i tzv. fiktivní díla uvedená v § 2 odst. 2 autorského zákona. Těmi jsou pouze počítačové programy, databáze (souborná díla) a fotografie. Tyto díla jsou taktéž předmětem autorskoprávní ochrany, byť svou povahou jako výsledek duševní činnosti vykazují určitý nižší stupeň tvůrčí činnosti a nesplňují jeden z pojmových znaků autorského díla: jedinečnost, nicméně jsou původní ve vazbě na osobu autora takového původního díla.¹⁶ Toto ustanovení je projevem snahy harmonizace napříč unijním právem.

2.4. Autor

Autorský zákon vychází v souladu s kontinentálním pojetím principu objektivní pravdivosti autorství¹⁷. Dle § 5 autorského zákona se za autora považuje fyzická osoba, která dílo vytvořila. České autorské právo vychází z přirozenoprávní koncepce, tj. myšlenky, že pouze člověk je nadán tvůrčí schopností tak, aby byla jedinečným projevem osobnosti.¹⁸ Právnícká osoba se může stát nositelem autorských práv ale pouze jako odvozený subjekt, nikoliv

¹⁶ CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P. *Autorský zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: C.H.Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-671-5, s. 3–17

¹⁷ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 90–98

¹⁸ Tamtéž

jako originární nositel. Zde dochází k rozkolu mezi angloamerickým pojetím, kdy originárním nabyvatelem autorského práva může být i právnická osoba.

Autorem může být i osoba, která nemá plnou právní způsobilost např. dítě nebo osoby s omezenou svéprávností. Vytvoření díla není právním jednáním, jedná se o jinou právní skutečnost, která vzniká na základě faktické literární, umělecké či vědecké činnosti.¹⁹ Takové osoby tak pro případ dispozice s autorskými právy, které se týkají činností, při nich dochází k uskutečnění právních jednání, musejí být zastoupeny. Dítě budou zpravidla zastupovat jeho zákonní zástupci. Osoby s omezenou svéprávností nicméně mohou rozhodovat o právech spojených s autorstvím, které nezakládají právní jednání např. uzavřít smlouvu. Půjde o činnosti spojené s uvedením svého autorství, může jít např. o právo autorské dílo zveřejnit, rozmnožovat či rozšiřovat.

Vznik autorského práva a být tak subjektem autorského práva je spojen s okamžikem, kdy bylo dílo vytvořeno do jakékoli vnímatelné podoby. Autorem je osoba, která poprvé dílo vyjádřila v objektivně vnímatelné podobě. Tato podoba není podmíněná zachycením díla do hmotného nosiče.²⁰

Pro práva související s právem autorským a stejně tak pro zvláštní právo pořizovatele databáze se ustanovení § 5 autorského zákona nepoužijí.

Spoluautorské dílo autorské právo tvoří jediný celek nedílné povahy. Právo k takovému dílu přísluší všem autorům společně a nerozdílně. O právech a povinnostech spoluautoři rozhodují společně a jednomyslně. Toto se odvíjí i bez ohledu na velikost jejich tvůrčích příspěvků. Právní jednání, která nebudou učiněna společně všemi autory, budou neplatná.²¹

Výjimka z principu jednomyslnosti je zákonem umožněna jako výjimečný zásah do autonomie vůle některého ze spoluautorů, musí však být podmínky pro tento postup kumulativně splněny: absence projevu vůle spoluautora směřující k nakládání s dílem, absence vážného důvodu spoluautora, návrh ostatních spoluautorů na zahájení soudního řízení. Nahrazení projevu vůle soudem je možné pouze v případech, kdy autor brání nakládání s dílem.²²

¹⁹ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 90–98

²⁰ Tamtéž

²¹ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 113–124

²² Tamtéž

Společná tvůrčí činnost osob musí povahově existovat již před dokončením spoluautorského díla, pokud by se tak učinilo až poté, jednalo by se o jiný druh autorského díla, a nikoliv o dílo spoluautorské.²³

Od díla spoluautorského je nutné odlišovat dílo kolektivní, které je vymezeno § 59 autorského zákona. Kolektivní dílo ve smyslu § 59 je pouze jedna z forem, kterou může spoluautorské dílo vykazovat na rozdíl od díla kolektivního, které je vždy dílem spoluautorským.²⁴

Výpomoc na činnost nesmíme zaměňovat s tvůrčí činností ve smyslu generální klauzule § 2 odst. 1 autorského zákona. Jedná se o takovou činnost, která může spočívat např. v udělení technické či administrativní rady. V praxi se může jednat např. o poskytnutí podkladových materiálů či odbornou korekturu textu. Posouzení, zdali se jedná jen o výpomoc nebo o samostatnou spoluautorskou činnost, musí probíhat při zasazení činnosti do kontextu celého autorského zákona²⁵, neboť na fiktivní díla (quasidíla), jimiž jsou počítačové programy, databáze a fotografie, autorský zákon uplatňuje nižší kritérium tvůrčí činnosti, postačí, že taková díla jsou původní. Takto může výpomocná činnost nabýt povahy činnosti spoluautorské, neboť i sběr podkladových materiálů může být při tvorbě databází původním tvůrčím přínosem k vytvoření databáze.²⁶

2.5. Subjektivní autorská práva

Autorská práva zahrnují výlučná práva osobnostní a práva majetková, toto je postaveno na principu dualismu, kdy jsou práva relativně samostatná a oddělená. Z tohoto principu autorský zákoník vychází.

Autorská práva nelze převést *inter vivos*²⁷ na rozdíl od práva vlastnického. Způsob, jak založit právo k výkonu autorského práva osobě jiné, než je sám autor, lze skrze licenční smlouvu. Licenční smlouvy byly z úpravy autorského zákona vyřazeny a jejich úprava se řídí právní úpravou stanovenou v *OZ*.

²³ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 113–124

²⁴ Tamtéž

²⁵ Tamtéž

²⁶ Tamtéž

²⁷ Latinsky mezi živými

2.5.1. Osobnostní práva

Osobnostní práva jsou subjektivní práva autora nemajetkové povahy. Absolutní osobnostní práva dle § 81 OZ je potřeba odlišovat od osobnostních autorských práv dle autorského zákona, byť souvztažnost mezi těmito právy je úzká. Rozdílem mezi těmito právy je předmět ochrany, zatímco absolutní osobnostní práva dle § 81 OZ směřují k ochraně jakékoli fyzické osoby (člověka), osobnostní práva dle autorského zákona směřují skrze díla k autorovi.²⁸

Základní vlastností osobnostních práv autorských je jejich nepřevoditelnost, autor se jich nemůže vzdát, nepřechází na dědice a zanikají se smrtí autora, taktéž jsou neocenitelná.

Označení osobnostních práv jako práv morálních lze srovnat se zahraniční úpravou angl. *moral rights* či francouzskou koncepcí *droits moraux*.²⁹

Uznávání osobnostních autorských práv je charakteristické pro kontinentální pojetí autorského práva, tento koncept pochází z Francie a v souvislosti s Bernskou úmluvou se rozšířil do dalších zemí.

Výčet osobnostních práv je zahrnut v § 11 autorského zákona. Na rozdíl od výčtu práv majetkových je výčet osobnostních práv taxativní. Autorský zákon poskytuje ochranu těmto výlučným osobnostním autorským právům:

- 1) právo rozhodnout o zveřejnění díla;
- 2) právo osobovat si autorství, tj. zejména:
 - a) právo bránit se přisvojení si autorství jinými osobami;
 - b) právo na označení autorství při užití díla za přiměřených podmínek;
 - c) právo rozhodnout o způsobu autorského označení;
- 3) právo na nedotknutelnost díla, tj. zejména:
 - a) právo udělit svolení ke změně či jinému zásahu do díla;
 - b) právo na užívání díla způsobem nesnižujícím hodnotu díla;
 - c) právo na autorský dohled.

Přestože osobnostní práva zanikají se smrtí autora, existují dvě výjimky, kterých se lze domáhat i po smrti autora, jedná se o tzv. postmortální ochranu. Za prvé se jedná o právo osobovat si autorství k dílu. To znamená, že při označení díla musí být vždy uvedeno jméno jeho autora, pokud se nejedná o dílo anonymní

²⁸ SRSTKA, J, a kol. Autorské právo a práva související. *Vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2019., s. 92

²⁹ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 142–160

nebo o pseudonym. Druhou výjimku představuje právo na ochranu před užitím díla snižujícím jeho hodnotu. Aktivně legitimované osoby, které se mohou tohoto práva domáhat, jsou osoby autorovy blízké, právnické osoby sdružující autory nebo příslušný kolektivní správce. Tyto osoby se mohou domáhat ochrany po skončení doby trvání majetkových práv.³⁰

2.5.2. Majetková práva

Prostřednictvím autorských majetkových práv realizuje autor ekonomické zájmy spojené s nakládáním díla. Autorská práva majetková jsou původně odvozena od práv osobnostních. *Majetkové právo lze označit jako druh (způsob) užití díla nebo jako právo naplnění vůči osobám určeným autorským zákonem.*³¹

V pojetí majetkových autorských práv dochází k určité dichotomii při užití výrazů majetková práva autorská a užití díla.³²

Majetková práva lze dělit různými způsoby. Jednak dle způsobu vykonávání majetkových práv, zdali je vykonavatelem autor nebo jiná osoba, zadruhé se dají dělit dle toho, zdali jsou vykonávána v rámci kolektivní správy či nikoli, zatřetí podle použití názvu, tedy zdali jde o druhy užití dle § 12 až 23 autorského zákona nebo zdali jde o tzv. náhradní odměny, které jsou autorským zákonem označeny jako jiná majetková práva zakotvena v § 24 a násl.

Jednotlivé druhy užití majetkových práv jsou obsaženy v § 12–23 autorského zákona, přestože lze pozorovat prolínání majetkových práv napříč celým autorským zákonem.

Výčet práv užití lze nalézt v § 12 odst. 4 autorského zákona:

- a) právo na rozmnožování díla (§ 13);
- b) právo rozšiřování originálu nebo rozmnoženiny díla (§ 14);
- c) právo na pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla (§ 15);
- d) právo na půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla (§ 16);
- e) právo na vystavování originálu nebo rozmnoženiny díla (§ 17);
- f) právo na sdělování díla veřejnosti (§ 18), zejména:
 - 1. právo na provozování díla živě nebo ze záznamu a právo na přenos provozování díla (§ 19 a 20);
 - 2. právo na vysílání díla rozhlasem či televizí (§ 21);

³⁰ Srov. § 11 odst. 5 autorského zákona

³¹ SRSTKA, J. a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice. 2. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 95

³² SRSTKA, J. a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice. 2. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 96

3. právo na přenos rozhlasového či televizního vysílání díla (§ 22);
4. právo na provozování rozhlasového či televizního vysílání díla (§ 23).

V souladu s § 9 autorského zákona vznikají majetková práva v okamžiku vyjádření autorského díla v objektivně vnímatelné podobě. Na rozdíl od osobnostních práv, která zanikají se smrtí autora, majetková práva trvají nejen během života autora, ale i 70 let po jeho smrti. Tato doba se počítá od prvního dne následujícího roku, v němž autor zemřel. U spoluautorských děl se doba trvání majetkových práv počítá od smrti autora, který zemřel jako poslední. Po uplynutí této doby, a pokud není v některých případech autorským zákonem odchylně stanoveno, se autorské dílo stává dílem volným a lze ho užít bez svolení autora.

Majetková práva jsou, kromě tuzemské právní úpravy, zaručena jak mezinárodními smlouvami (jedná se zejména o Bernskou úmluvu), taktéž jsou garantována i mnoha směrnicemi na poli unijního práva, především jde o směrnici Evropského parlamentu a rady EU 2001/29/ES o harmonizaci určitých aspektů práva autorského a práv s ním souvisejících v informační společnosti.

3. Pracovněprávní vztahy

3.1. Obecná úprava

Prostřednictvím pracovněprávních vztahů dochází k realizaci základních práv stanovených LZPS. Ustanovení čl. 26 odst. 3 LZPS vyjadřuje obecné právo na zaměstnání ve smyslu vytvoření zákonných předpokladů pro to, aby měl občan zajištěnu možnost k přístupu k zaměstnání za účelem získávání prostředků na své životní potřeby.³³

Pojem pracovněprávní vztahy nalezneme na samém začátku zákoníku práce, a to v § 1, kde se mimo jiné uvádí, že zákoník práce:

- „a) upravuje právní vztahy vznikající při výkonu závislé práce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli; tyto vztahy jsou vztahy pracovněprávními;
- b) upravuje rovněž právní vztahy kolektivní povahy a podporu vzájemných jednání odborových organizací a organizací zaměstnavatelů – Právní vztahy kolektivní povahy a podporu vzájemných jednání odborových organizací a organizací zaměstnavatelů, které souvisejí s výkonem závislé práce, jsou vztahy pracovněprávními;
- d) upravuje též některé právní vztahy před vznikem pracovněprávních vztahů podle písmene a).³⁴

Z výše uvedené úpravy vyplývá, že pracovněprávní vztahy jsou právními normami upravené vztahy mezi účastníky pracovního procesu a jejich obsahem jsou vzájemná práva a povinnosti.

Pracovněprávní vztahy můžeme dělit podle předmětu na individuální pracovněprávní vztahy, kde předmětem je výkon závislé práce a kolektivní pracovněprávní vztahy, kde se jedná zejména o způsob a podmínky výkonu práce.³⁵

Individuální pracovněprávní vztahy lze dále členit na individuální pracovněprávní vztahy základní, související (doplňující, odvozené) a další právní vztahy. Každý z těchto vztahů má určité specifické znaky a odlišný obsah. Stěžejní roli v této práci hrají základní individuální pracovněprávní vztahy, do

³³ HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 749-786

³⁴ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1

³⁵ BĚLINA, M., PICHRT, J. a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 55–58.

nichž řadíme vztah zaměstnance a zaměstnavatele nazývaný pracovní poměr spolu s dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr. Do skupiny odvozených pracovněprávních vztahů spadají především vztahy, které základní pracovněprávní vztahy buď doplňují, nebo s nimi souvisí. Může se jednat např. o pracovněprávní vztahy mezi budoucím zaměstnavatelem a zaměstnancem před vznikem pracovního poměru, o právní vztahy v oblasti péče o zaměstnance či pracovněprávní vztahy v případě odpovědnosti za škodu. Z uvedeného vyplývá, že se jedná zejména o vztahy sankční nebo například vztahy vznikající při realizaci práva na práci nebo vztahy vznikající při kontrole dodržování pracovněprávních předpisů.

Za další právní vztahy lze považovat právní vztahy, u kterých také dochází k výkonu závislé práce. Jedná se o vztahy, na něž se zákoník práce vztahuje a výslovně to stanoví, dále pokud to stanoví zvláštní právní předpis (delegace) či nestanoví jinak zvláštní právní předpis (subsidiarita).³⁶ V tomto případě se bude jednat zejména o pracovněprávní vztahy soudců, státních zástupců, justičních a právních čekatelů, akademických pracovníků i státních zaměstnanců.³⁷ Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů, odkazuje na příslušná ustanovení zákoníku práce týkajících se důležitých osobních překážek. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, ve svém § 84 odst. 4 stanoví:

„Nestanoví-li tento zákon nebo zvláštní právní předpis jinak, použijí se na pracovní vztah soudce přiměřeně ustanovení zákoníku práce a jiných pracovněprávních předpisů.“³⁸

Pracovněprávní vztahy můžeme třídit i podle jiných hledisek, ale vzhledem k tématu diplomové práce se jeví jako bezvýznamné se jimi podrobněji zabývat.

3.2. Závislá práce

Důležitý pojem pro potřebu vymezení pracovněprávních vztahů je závislá práce. Tu zákoník práce v § 2 definuje:

³⁶ BĚLINA, M., PICHRT, J. a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 58–61

³⁷ BĚLINA, M., PICHRT, J. a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 58–61

³⁸ KOCOUREK, J. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 215–235

„(1) Závislou prací je práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně.;

(2) Závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě.“³⁹

Z výše uvedené zákonné definice lze dovodit, že vztah nadřízenosti a podřízenosti zaměstnance je nejdůležitějším znakem závislé práce, a to vzhledem k vyloučení rovnocennosti mezi účastníky. Dalším znakem závislé práce je její výkon jménem zaměstnavatele. Zaměstnanec vykonává závislou práci pro zaměstnavatele na jeho odpovědnost a na jeho náklady. Tím se rozumí, že zaměstnavatel vytváří vhodné pracovní prostředí, zabezpečuje vybavení pracoviště např. různými stroji, zařízeními, ale také zajišťuje pro zaměstnance předměty, které jsou pro výkon práce nezbytné.⁴⁰ Zaměstnavatel může využít i předměty či zařízení zaměstnance, avšak v tomto případě je povinen postupovat dle § 190 zákoníku práce. Toto ustanovení upravuje povinnost zaměstnavatele poskytovat náhradu za opotřebení prostředků potřebných pro výkon práce.

3.3. Zaměstnanec a zaměstnavatel

Zcela zásadní vymezení pro účely této diplomové práce jsou pojmy již několikrát výše uvedené, a to „zaměstnanec“ a „zaměstnavatel“. Definici lze nalézt v § 6 a §7 zákoníku práce:

„Zaměstnancem je fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu.“⁴¹

„Zaměstnavatelem je osoba, pro kterou se fyzická osoba zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu.“⁴²

Je patrné, že zaměstnancem může být jen fyzická osoba disponující právní subjektivitou, která vzniká dnem narození a zaniká dnem smrti nebo prohlášením za mrtvého. Pracovněprávní subjektivitu pak nabývá dosažením 15 let věku. Dnem nástupu do práce však nemůže být den, který předcházela dni, kdy tato

³⁹BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 25–37

⁴⁰BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 794–796

⁴¹BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 57–63

⁴²BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 63–72

osoba ukončí povinnou školní docházku. Pracovní smlouvu je samozřejmě možné uzavřít s osobou, která sice dosáhla 15 let věku, ale neukončila povinnou školní docházku. Den nástupu ale pak bude v pracovní smlouvě sjednán tak, jak je výše uvedeno, tzn. nesmí se jednat o den, který předchází ukončení povinné školní docházky.⁴³ Ukončení povinné školní docházky je podmínkou v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Práce fyzických osob bez ukončení povinné školní docházky ve věku do 15 let nebo starších 15 let je zákonem výslovně zakázána. Těmto osobám zákon o zaměstnanosti dovoluje vykonávat pouze umělecké, kulturní, reklamní nebo sportovní činnosti, a to za stanovených podmínek.

Oproti zaměstnanci může být zaměstnavatelem fyzická i právnická osoba, může se jednat jak o českou, tak i o zahraniční osobu. Způsobilost právnické osoby být zaměstnavatelem je třeba posuzovat podle § 118 a násl. OZ. Zaměstnavatel jako fyzická osoba má právní subjektivitu od narození do smrti. Svěprávnost nabývá zaměstnavatel zletilostí, tj. dosažením 18. roku věku. Zaměstnavatelem může být i Česká republika, za kterou jedná a práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů vykonává organizační složka státu. Pokud Česká republika je na straně zaměstnavatele, má stejné právní postavení jako ostatní zaměstnavatelé, nemůže požívat žádných výhod či výsad a musí být postavena na roveň ostatním subjektům soukromého práva.⁴⁴

Oproti tomu u zaměstnanců státu lze nalézt určité výjimky. Jedná se především o oblast odměňování, která je upravena v zákoníku práce odlišně, samozřejmě při zachování základních principů zmíněných v § 109 odst. 4 zákoníku práce.⁴⁵ Zásadní rozdíl lze spatřovat v tom, že zaměstnanci uvedení v § 109 odst. 3 zákoníku práce jsou odměňováni platem a současně:

„Plat není možné určit jiným způsobem, v jiném složení a jiné výši, než stanoví tento zákon a právní předpisy vydané k jeho provedení, nestanoví-li zvláštní zákon jinak.“⁴⁶

⁴³ BĚLINA, M., PICHRT, J. a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 62–64

⁴⁴ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 72–74

⁴⁵ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 625–629

⁴⁶ Tamtéž

Každý zaměstnavatel, ať již se jedná o fyzickou či právnickou osobou nebo je zaměstnavatelem Česká republika, má za povinnost plnit ustanovení § 16 zákoníku práce:

„Zaměstnavatelé jsou povinni zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky, odměňování za práci a poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, o odbornou přípravu a o příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání.“⁴⁷

3.4. Pracovní poměr

V současné době existují pouze tři základní pracovněprávní vztahy: pracovní poměr, dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti.

„Počínaje 1. 1. 2007, s ohledem na jednoznačné vymezení základních pracovněprávních vztahů, přestal existovat institut vedlejších pracovněprávních vztahů, přestal existovat institut vedlejšího pracovního poměru i vedlejší činnosti. Stejně tak zákoník práce neobsahuje pojem „souběžný pracovní poměr“. Tento pojem je tedy možno používat jen s jeho ohledem na jeho obecný význam k označení existence několika pracovních poměrů jednoho zaměstnance s jedním nebo s více zaměstnavateli.“⁴⁸

3.4.1. Pracovní smlouva

Pracovní smlouva je nejčastějším právním důvodem vzniku pracovního poměru, který vzniká mezi fyzickou osobou-zaměstnancem a budoucím zaměstnavatelem. Pracovní smlouva je dvoustranný právní úkon, který musí splňovat určité formální a obsahové náležitosti, je uzavřena, pokud se zaměstnanec na straně jedné a zaměstnavatel na straně druhé shodnou na jejím obsahu, tedy na všech attributech, popř. dalších ujednáních, které pro uzavření považují za důležité. Povinností zaměstnavatele je uzavřít pracovní smlouvu písemně.⁴⁹

Uzavření v jiné formě než písemné, by mělo za následek neplatnost takové smlouvy. Bohužel se v praxi lze stále setkat se zaměstnavateli, kteří uzavření pracovní smlouvy nepřikládají větší význam. Pracovní smlouvu předloží

⁴⁷ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 76–101

⁴⁸ KOCOUREK, J., DOBŘICHOVSKÝ, T. *Pracovní poměr. Vybraná ustanovení zákoníku práce. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 6

⁴⁹ BĚLINA, M., PICHR, J. a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 176–177

zaměstnanci k podpisu později než v den, který byl sjednán jako den nástupu do práce nebo ji zaměstnanci nepředloží vůbec s tím, že se jedná o tzv. zaměstnání na zkoušku. V prvním případě si mnoho zaměstnavatelů neuvědomuje, že pokud hodlá se zaměstnancem sjednat zkušební dobu a k podpisu smlouvy dojde později, než jak je shora uvedeno, zkušební doba je neplatná. Ustanovení § 35 odst. 3 a odst. 6 zákoníku práce výslovně stanoví:

„(3) Zkušební dobu je možné sjednat nejpozději v den, který byl sjednán jako den nástupu do práce, nebo v den, který byl uveden jako den na pracovní místo vedoucího zaměstnance.“

(6) Zkušební doba musí být sjednána písemně.⁵⁰

Zaměstnanec je zákoníkem práce chráněn i pro případ, kdy zaměstnavatel nerespektuje dodržení písemné formy pro pracovní smlouvu, a to konkrétně § 20 zákoníku práce, který zní:

„Nebylo-li právní jednání učiněno ve formě, kterou vyžaduje tento zákon, a bylo-li již započato s plněním, není možné se neplatnosti tohoto jednání dovolat u těch jednání, jimiž vzniká nebo se mění základní pracovněprávní vztah.“⁵¹

Současně může být zaměstnavateli uložena pokuta podle zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně neuzavření pracovní smlouvy (stejně tak u dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr) v písemné formě může být sankcionováno vysokou pokutou (až do výše 10 milionů Kč), a to jak u fyzické osoby jako zaměstnavatele, tak i právnické osoby.⁵²

Podstatné náležitosti pracovní smlouvy jsou: druh práce, místo nebo místa výkonu práce a den nástupu do práce.

3.4.1.1. Druh práce

Určení druhu práce, k jehož výkonu je zaměstnanec přijímán, má zásadní význam. Nejen, že sjednání druhu práce představuje podstatnou náležitost pracovní smlouvy, ale pokud by chybělo označení a vymezení druhu práce, nedošlo by k platnému uzavření pracovní smlouvy. Aby bylo možno hovořit o řádném sjednání druhu práce, je nutno tento druh práce vzhledem ke konkrétním

⁵⁰ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 218–222

⁵¹ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 141–146

⁵²Srov. § 12 odst. 1 písm. b) a § 25 odst. 1 písm. b) zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce

podmínkám přesně vymezit.⁵³ Druh práce by se dal charakterizovat jako okruh činnosti a výkonu, kterými se zaměstnanec zavazuje zaměstnavateli. Povinnost zaměstnance konat práci podle pokynů zaměstnavatele přímo vyplývá z § 38 odst. 1 písm. b) zákoníku práce:

„...zaměstnanec je povinen podle pokynů zaměstnavatele konat osobně práce podle pracovní smlouvy v rozvržené týdenní pracovní době a dodržovat povinnosti, které mu vyplývají z pracovního poměru.“⁵⁴

Pracovní smlouva může obsahovat více druhů práce, jejich počet není zákonem stanoven ani omezen. Zaměstnanec pak bude takové práce vykonávat střídavě podle pokynů zaměstnavatele. Avšak větší počet sjednaných druhů práce v pracovní smlouvě může být ujednáno zcela účelově, aby zaměstnanci mohla být přidělována jakákoliv práce.⁵⁵

V praxi se lze setkat s tzv. pracovní náplní nebo popisem pracovních činností. Většinou se jedná o dokument, kde jsou blíže specifikovány činnosti, které má zaměstnanec vykonávat v rámci sjednaného druhu práce v pracovní smlouvě. U zaměstnavatelů, kde je jím Česká republika, se lze poměrně často setkat také s očíslováním pracovní pozice, a to v návaznosti na nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejné službě a správě, ve znění pozdějších předpisů, který zařazuje práce do platových tříd podle jejich složitosti, odpovědnosti a namáhavosti a také je člení podle druhu do povolání.⁵⁶

Zaměstnanci se někdy mylně domnívají, že na změně popisu pracovních činností nebo náplně práce se musí se zaměstnavatelem dohodnout a dokument odmítají podepsat. Avšak z Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.12.2007, sp.zn. 21 Cdo 2858/2007, jednoznačně vyplývá, že se jedná o jednostranný úkon zaměstnavatele, který může být z jeho strany kdykoliv měněn. Není tedy možné zaměňovat druh práce s pracovní náplní, kterou zaměstnavatel v rámci sjednaného druhu práce zaměstnanci určuje.⁵⁷

⁵³ KOCOUREK, J., DOBŘICHOVSKÝ, T. *Pracovní poměr. Vybraná ustanovení zákoníku práce. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2020, s. 209

⁵⁴ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 224–227

⁵⁵ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 206–214

⁵⁶ Nařízení vlády č. 222/2010 Sb. ze dne 14.6.2010 o katalogu prací ve veřejných službách a správě

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.12.2007, sp.zn. 21 Cdo 2858/2007

3.4.1.2. Místo výkonu práce

V pracovní smlouvě může být sjednáno i více míst výkonu práce. Takové sjednání je výhodné zejména pro zaměstnavatele s více provozovny, protože bez souhlasu zaměstnance ho není možné přeložit do jiného místa výkonu práce.⁵⁸ Zaměstnanec je povinen konat práci podle pokynů zaměstnavatele mimo sjednané místo výkonu práce jen v souvislosti s vysláním na pracovní cestu. Místo výkonu práce může být vymezeno velmi úzce nebo široce. Mělo by ale být v souladu s potřebou zaměstnavatele a odpovídat povaze práce.

Místo výkonu práce nemusí být identické se sídlem zaměstnavatele. Místem pro faktické vykonávání sjednaného druhu práce je pracoviště. V praxi se lze často setkat s vymezením místa výkonu širěji než pracoviště, zaměstnavatel je pak oprávněn jednostranně pracoviště určit. Místo výkonu práce je důležité i pro nároky cestovních náhrad. Pro jejich účel je možné v pracovní smlouvě sjednat i pravidelné pracoviště. Pokud sjednáno není, je upraven postup v §34a zákoníku práce.⁵⁹

3.4.1.3. Den nástupu do práce

Dnem skutečného vzniku pracovního poměru je den, který je v pracovní smlouvě určen jako den nástupu do práce. Počínaje tímto dnem náleží zaměstnanci příslušná mzda (plat) a jiná plnění související s výkonem práce v pracovním poměru poskytované na základě platných mzdových (platových) předpisů nebo kolektivních či jiných smluv.

Nástup zaměstnance do práce ve sjednaný den, kterým vzniká pracovní poměr, je významný i z hlediska možnosti odstoupení od pracovní smlouvy. Od pracovní smlouvy lze odstoupit pouze, pokud zaměstnanec nenastoupil do práce. Zaměstnavatel může odstoupit od pracovní smlouvy jen tehdy, pokud zaměstnanec ve sjednaný den nenastoupí do práce a do jednoho týdne neoznámí zaměstnavateli vznik překážky v práci, která mu v nástupu do práce zabránila, nebo zaměstnanec nenastoupí do práce ve sjednaný den, aniž mu v tom bránila překážka v práci.⁶⁰

⁵⁸ DVORÁK, M., SALAČ, J. *Pracovní smlouva – dílčí aspekty a aktuality*. [online]. Práce a mzda, vydáno 21.9.2018 [cit. 23.03.2021] Dostupné z: <https://www.praceamzda.cz/clanky/pracovni-smlouva-dilci-aspekty-aktuality>

⁵⁹ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 206-214

⁶⁰ KOCOUREK, J., DOBŘICHOVSKÝ, T. *Pracovní poměr. Vybraná ustanovení zákoníku práce. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 209

3.4.1.4. Další náležitosti pracovní smlouvy

Kromě podstatných náležitostí lze v pracovní smlouvě ujednat i další náležitosti. Smluvní strany by se měly rozhodnout, která ujednání považují za podstatné a chtějí je upravit v pracovní smlouvě. V praxi o tom ale obvykle rozhoduje pouze zaměstnavatel, vědom si, že:

„Zakomponování jakékoliv záležitosti nad rámec povinných náležitostí přímo do pracovní smlouvy totiž odjímá zaměstnavateli právo následně danou záležitost měnit.“⁶¹

Mezi nejčastější další náležitosti patří: zkušební doba, doba trvání pracovního poměru, způsob odměňování, konkurenční doložka.

3.4.2. Volba a jmenování

Pracovní poměr může vzniknout volbou nebo jmenováním pouze, pokud to stanoví zvláštní právní předpis a u jmenování ještě navíc u vedoucích, jejichž taxativní výčet je uveden v § 33 odst. 3 zákoníku práce. Pojem vedoucího zaměstnance je vymezen v § 11 odst. 4 zákoníku práce.⁶²

Pracovní poměr je založen jmenováním jen u zaměstnance, který dosud k zaměstnavateli není v pracovním poměru. Pokud se ale jedná o stávajícího zaměstnance, dochází pouze ke změně obsahu (druhu práce) ve smlouvě. Z tohoto důvodu dochází ke změně pracovní smlouvy.⁶³

Ustanovení zákoníku práce týkající se pracovního poměru založeného pracovní smlouvou platí i pro pracovní poměr založený jmenováním. Povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele vyplývající z pracovního poměru platí stejně jak pro zaměstnance, jejichž pracovní poměr vznikl na základě pracovní smlouvy, tak i pro ty, jejichž pracovní poměr byl založen jmenováním.⁶⁴

3.5. Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr

Jedná se o pracovněprávní vztahy s větší smluvní volností a flexibilitou mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Vzhledem k tomu, že zákonná úprava týkající se uzavírání, průběhu i skončení je volnější než u pracovního poměru, umožňuje

⁶¹ DVORÁK, M., SALAČ, J. *Pracovní smlouva – dílčí aspekty a aktuality*. [online]. Práce a mzda, 21 .9. 2018 [cit. 23.03.2021] Dostupné z:

<https://www.praceamzda.cz/clanky/pracovni-smlouva-dilci-aspekty-aktuality>

⁶² KAHLE, B., *Vznik pracovního poměru jmenováním*. [online]. Práce a mzda, 11. 12. 2019 [cit. 23. 03. 2021] Dostupné z:

<https://www.praceamzda.cz/vzory/vzor-vznik-pracovniho-pomeru-jmenovanim>

⁶³ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 197–206

⁶⁴ Tamtéž

zaměstnavateli pružněji zajišťovat plnění svých úkolů i jinými zaměstnanci než v pracovním poměru. Oproti tomu zaměstnanci konající práci na základě dohod mimo pracovní poměr jsou podstatně méně chráněni než ti v pracovním poměru.

Rozdílem oproti pracovnímu poměru je tak slabší postavení zaměstnance vůči zaměstnavateli a jeho ochrana v rámci pracovněprávního vztahu.

Ustanovení zákoníku práce uvedená v § 77 odst. 2 se na dohody mimo pracovní poměr nevztahují, jsou to:

- „a) převedení na jinou práci a přeložení,*
- b) dočasné přidělení,*
- c) odstupné,*
- d) pracovní doba a doba odpočinku – výkon práce však nesmí přesáhnout 12 hodin během 24 hodin po sobě jdoucích,*
- e) překážky v práci na straně zaměstnance,*
- f) dovolenou,*
- g) skončení pracovního poměru,*
- h) odměňování, s výjimkou minimální mzdy, a*
- i) cestovní náhrady.⁶⁵*

Právní úprava stanovuje pouze základní práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele v pracovním vztahu, vše ostatní je ponecháno na jejich smluvní volnosti.⁶⁶ Rozeznáváme 2 dohody, a to dohodu o pracovní činnosti a dohodu o provedení práce.

3.5.1. Dohoda o provedení práce

Jediné její omezení je v rozsahu počtu hodin, které dohodnutá práce vyžaduje. Počet hodin může za kalendářní rok činit 300 hodin. Zaměstnanec může pracovat i u více zaměstnavatelů na základě dohod o provedení práce. Avšak u stejného zaměstnavatele se všechny dohody o provedení práce započítávají do stanoveného limitu. Výkon práce na základě těchto dohod může být výhodný pro určitý okruh zaměstnanců, např. pro starobní důchodce, studenty, protože dosažená odměna do výše 10 000 Kč, včetně, nepodléhá odvodům sociálního a zdravotního pojištění.⁶⁷

⁶⁵ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 467–474

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Zákon č. 187/2006 Sb. ze dne 14.3.2006 o nemocenském pojištění, zákon č. 48/1997 Sb. ze dne 7.3.1997 o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

3.5.2. Dohoda o pracovní činnosti

Limitem pro dohody o pracovní činnosti je, že není možné vykonávat práci v rozsahu překračujícím v průměru polovinu stanovené týdenní pracovní doby. Ta se posuzuje za celou dobu, na kterou je dohoda o pracovní činnosti uzavřena. S ohledem na shora uvedený výčet ustanovení, která se na dohody konané mimo pracovní poměr nevztahují, lze v souladu s § 77 odst. 3 zákoník práce u zaměstnanců pracujících na základě dohod o pracovní činnosti sjednat právo na jiné důležité osobní překážky v práci a na dovolenou.⁶⁸ Domnívám se, že tato zákonná úprava je zaměstnavateli málokdy využívána. Souvislost spatřuji s ustanovením § 74 odst. 2 zákoníku práce, podle něhož pracovní doba nemusí být zaměstnavatelem v dohodách mimo pracovní poměr rozvržena, což umožňuje velkou časovou flexibilitu, a to jak na straně zaměstnance, tak i na straně zaměstnavatele.⁶⁹ Svoji roli budou jistě hrát i ekonomické důvody.

3.6. Služební poměr

Služební poměr lze charakterizovat jako právní vztah se znaky závislé práce. Je upraven zejména v zákoně 234/20014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů a vzniká dnem, který je uveden v rozhodnutí o přijetí do služebního poměru. Současně je v rozhodnutí uvedeno i zařazení státního zaměstnance na služební místo, jehož označení se řídí zákonem předepsaným dosaženým vzděláním. Státní zaměstnanec je povinen v den nástupu složit služební slib, pokud tak neučiní nebo učiní s výhradou, služební poměr se od počátku považuje za neexistující.⁷⁰

⁶⁸ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 467–474

⁶⁹ BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 455–457

⁷⁰ Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů

4. Zaměstnanecké autorské dílo

V případě zaměstnaneckých děl dochází ke střetu dvou právních odvětví, která se spolu navzájem mísí a vytváří tím zvláštní zákonnou úpravu institutu zaměstnaneckého díla. Z pracovního práva do zaměstnaneckého díla (jak je již ze samotného názvu jasné) pronikají práva a povinnosti plynoucí z pracovněprávního vztahu a jsou zasazena do autorského zákona. Zaměstnanecké dílo je zvláštním režimem, ve kterém se střetává absolutní ochrana práv autora a ochrana investic vynaložených do takového díla zaměstnavatelem. Zaměstnanecké dílo je zařazeno do 7. dílu zvláštních ustanovení o některých dílech v autorském zákoně, konkrétně v § 58 a je rozdělen do 10 odstavců.

Oproti předchozí právní úpravě autorského zákona z roku 1965 došlo v současném autorském zákoně k výraznému posílení postavení zaměstnavatele vůči zaměstnanci. Autorský zákon z roku 1965 v § 17 vymezoval jen určitá oprávnění užití autorských práv ze zaměstnaneckého díla zaměstnavatelem, která byla podmíněna jeho souhlasem (podrobněji bylo o této úpravě pojednáno v kapitole 1. Historický exkurz). Současná právní úprava, která je v rámci soukromého práva postavena na zásadě dispozitivnosti, svěřuje výkon veškerých majetkových práv ze zaměstnaneckého díla zaměstnavateli, pokud není ujednáno jinak. Autorský zákon tím přináší mnohem větší zakotvení ochrany investic, které zaměstnavatel musel vynaložit k vytvoření takového díla a výrazně tím posílil postavení zaměstnavatele vůči zaměstnanci. Další změnou oproti předchozí právní úpravě autorského zákona z roku 1965 je již zmíněná dispozitivnost tohoto ustanovení, která nebrání si sjednat režim odchylný od zákonné právní úpravy.

4.1. Pojem zaměstnaneckého díla

Vymezení pojmu zaměstnaneckého díla nalezneme v odstavci 1, který stanovuje: „...*zaměstnavatel vykonává svým jménem a na svůj účet autorova majetková práva k dílu, které autor vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního nebo služebního vztahu.*“⁷¹

Z výše uvedeného lze vyvodit pojmové znaky zaměstnaneckého díla:

- a) vytvoření díla literárního, jiného uměleckého či vědeckého;
- b) vytvoření díla v rámci pracovněprávního, služebního či obdobného vztahu;

⁷¹ § 58 odst. 1 autorského zákona

c) vytvoření díla ke splnění povinností vyplývajících z takového vztahu.

U zaměstnaneckého díla může chybně docházet k označení takového díla jako dílo „*podnikové*“⁷², a to pod vlivem průmyslověprávního pojmosloví, avšak takové označení není vhodné, jelikož zaměstnanecké autorské dílo se přímo pojí s osobou autora, kterou je, v rámci zvláštního režimu § 58 autorského zákona, zaměstnanec. Dalším rozdílem je legální cese výlučných majetkových práv, v případě zaměstnaneckého díla k takovému převodu práv nedochází, na rozdíl od podnikového vynálezu, kdy tomu tak je.⁷³

Zaměstnaneckými díly mohou být jakákoliv autorská díla, jejichž povaha nevyklučuje být autorskými díly. Literárními či uměleckými zaměstnaneckými díly mohou být např. knihy, příručky či reklamní díla. Vědeckými díly ve smyslu zaměstnaneckého díla mohou být např. knižní vědecké publikace, články publikované na jednotlivá vědecká témata v odborných časopisech, vědecké posudky či odborná stanoviska.⁷⁴

Vznik zaměstnaneckého díla se pojí primárně s pracovněprávními vztahy založenými pracovní smlouvou nebo jmenováním na vedoucí pracovní místo či dohodami konanými mimo poměr. Stejný režim pak platí i pro služební vztahy. Tyto vztahy a náležitosti, které se pojí se vznikem zaměstnaneckého díla a jsou relevantní k tématu práce, byly rozebrány v předchozí kapitole této práce. Samotný vznik zaměstnaneckého díla je spojen s jeho vytvořením.

Posledním pojmovým znakem je vytvoření díla ke splnění povinností vyplývajících z pracovněprávního, služebního či obdobného vztahu. Půjde o situace, kdy např. zaměstnanec vytvoří dílo na pracovišti zaměstnavatele, nicméně mimo rámec svých pracovní povinností, v takovou chvíli se nebude jednat o zaměstnanecké dílo, ale o „pouhé“ autorské dílo. Zásadním indikátorem v určení, co spadá do splnění povinností vyplývajících z pracovněprávního, služebního či obdobného poměru, je vymezeno druhem práce v pracovní smlouvě.

Z rozhodovací praxe vyplynulo, že o dílo vytvořené ke splnění povinností vyplývajících z pracovní smlouvy, jde i v případě, kdy vytvoření zaměstnaneckého díla není přímo stanoveno takovými povinnostmi, avšak oba

⁷² TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 650

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ MERHAUTOVÁ, M., *Zaměstnanecké dílo dle autorského zákona ve veřejné výzkumné instituci*. 1. vydání. Praha: Academia, 2015, s. 21

účastníci pracovního poměru s možností vzniku autorského díla a s jeho použitím pro zaměstnavatelskou organizaci jako výsledku pracovní činnosti počítali či počítat museli.⁷⁵

V praxi se lze setkat s tím, že zaměstnavatelé vymezení pracovních činností v pracovní smlouvě nepřikládají velkou pozornost. Jednak je to spjato s možností prostoru pro širší záběr povinností, které mají spadat do náplně práce zaměstnance vymezené zaměstnavatelem. Nicméně co nejpřesnější vymezení takových činností může předejít sporům o to, zdali se jedná o zaměstnanecké dílo či nikoliv.

4.2. Dispozitivní zásada zaměstnaneckého díla

Zaměstnavatel se zaměstnancem se mohou dohodnout jinak, než jak je stanovena zákonná úprava. V odborné literatuře dochází k odlišným názorům, do kdy si mohou strany odchylně sjednat. Dle názoru autorského kolektivu Holcová I. a spol. může být odchylné ujednání od zákonné úpravy činěno jen do doby okamžiku vzniku zaměstnaneckého díla, poté již je ustanovení § 58 kogentní nehledě na § 1 odst. 2 OZ. Po vzniku zaměstnaneckého díla by tak zaměstnanec měl pouze možnost se zaměstnavatelem uzavřít smlouvu licenční, a to dle § 58 odst. 3 autorského zákona.⁷⁶ Naopak dle názoru autorského kolektivu Telec, Tůma, dispozitivní úprava o zaměstnaneckém díle může nastat i po okamžiku vzniku takového díla. Nicméně takto učiněné ujednání s sebou může nést již právní nejistotu.⁷⁷ Příkláním se spíše k názoru, že odchylnou úpravu od zákonné si mohou strany sjednat i po okamžiku vytvoření díla, jelikož zásada dispozitivnosti je uplatňována napříč celým soukromým právem, do kterého spadá i autorské právo. Nemožnost sjednat si odchylnou úpravu i po vytvoření zaměstnaneckého díla nevyplývá z žádných jiných ustanovení autorského zákona a neodporuje ani jiným právním předpisům.

4.3. Osobnostní práva

Zákonná úprava svěřuje výkon majetkových autorských práv zaměstnavateli, nikoliv však výkon osobnostních práv, ta zůstávají zcela nedotčena a náleží autorovi. Nicméně v rámci zaměstnaneckého díla je stanoven

⁷⁵ Rozsudky Obvodního soudu pro Prahu 1, sp. zn. 14 C 4/82, 14 C 5/82 a 14 C 6/82

⁷⁶ HOLCOVÁ, I. a kol. *Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů)*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 456

⁷⁷ TELEC, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 654

výčet osobnostních práv, u kterých se nevyvratitelnou domněnkou předpokládá, že autor dal souhlas k výkonu těchto práv zaměstnavateli. Zákonná úprava je takto účelově stanovena, neboť tato osobnostní práva mohou mít přesah do ekonomického užitku zaměstnaneckého díla a zaměstnanec by tak mohl při dispozici s těmito právy bránit zaměstnavateli zhodnotit zaměstnanecké dílo. Při porovnání výčtu osobnostních práv ustanovených v § 11 autorského zákona, autorovi zbývá ve své podstatě „*holé autorství*“.⁷⁸

Jak je z výše uvedeného patrné, přestože jsou autorským zákonem osobnostní práva autora nedotknutelná, dochází zde k zákonnému omezení těchto osobnostních práv nezbytných pro výkon majetkových práv autorských k zaměstnaneckému dílu. K vykonávání osobnostních práv dle § 58 odst. 4 autorského zákona je oprávněn nejen zaměstnavatel, ale také osoba, jíž byla udělena licence k zaměstnaneckému dílu. S tímto je spojeno ustanovení OZ, na jehož základě nabyvatel takové licence smí dílo či jeho název měnit jen v případě, bylo-li tak ujednáno, anebo zdali se jedná o takovou úpravu, u které se dá spravedlivě očekávat, že by k ní autor vzhledem k okolnostem užití svolil.⁷⁹ O licenčních smlouvách bude krátce pojednáno v rámci následující podkapitoly.

Autor má nadále právo na autorské označení být uváděn jako autor díla, pokud je to při užití takového díla obvyklé.

Odst. 5 § 58 autorského zákona zakotvuje oprávnění zaměstnavatele nehotové zaměstnanecké dílo dokončit v případě, že pracovněprávní či obdobný vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem skončí před dokončením díla. Zejména půjde o takové případy, kdy došlo k ukončení pracovněprávního poměru, a to dle § 42 a násl. zákoníku práce.

4.4. Právo výkonu majetkových práv

Zvláštní režim výkonu majetkových práv je podstatou celého § 58 autorského zákona. Účelem tohoto ustanovení je ochrana investic vynaložených a spojených se vznikem zaměstnaneckého díla. Těmito investicemi se rozumí nejen finance vynaložené a spojené se vznikem díla, nýbrž jde také o organizační či personální prostředky anebo zázemí, které je zaměstnanci poskytnuto a vede tak ke vzniku zaměstnaneckého díla.

⁷⁸ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 651

⁷⁹ Srov. § 2375 OZ

Ustanovení zaměstnaneckého díla spolu s ustanoveními o dílech na objednávku a dílech kolektivních zakotvují režim, kdy výkon majetkových práv ze zákona nabývají osoby odlišné od autora. V rámci zaměstnaneckého díla je to zaměstnavatel. Důležité je zde rozlišovat postavení zaměstnavatele či objednatele, který se pak u děl na objednávku považuje za zaměstnavatele, a osob, které skrz licenční smlouvu či podlicenční smlouvu získají oprávnění takové dílo užit.

Obecná úprava licenčních smluv je zakotvena v § 2358-2370 OZ, autorskoprávní licence jsou upraveny § 2371-2386 OZ, licence k majetkovým právům výkonných umělců, právům pořizovatele zvukového/zvukově obrazového záznamu, televizního vysílatele nebo právům pořizovatele databáze se úprava nachází v §2387-2389 OZ. Vzhledem k zaměření tématu práce, kdy zaměstnavatel může při výkonu majetkových práv k zaměstnaneckému dílu poskytovat licenční smlouvy, popř. zaměstnanec může požadovat poskytnutí licence po zaměstnavateli, pokud zaměstnavatel nevykonává výlučná majetková práva, je vhodné alespoň stručně nastínit tuto problematiku.

Jak již bylo v této práci několikrát zmíněno, v českém autorském právu jsou osobnostní i majetková práva nepřevoditelná, licenční smlouva tak představuje možnost, jak umožnit užití autorského díla jiné osobě než autorovi. Dle § 2358 OZ se licenční smlouvou rozumí: *„Licenční smlouvou poskytuje poskytovatel nabyvateli oprávnění k výkonu práva duševního vlastnictví (licenci) v ujednaném omezeném nebo neomezeném rozsahu a nabyvatel se zavazuje, není-li ujednáno jinak, poskytnout poskytovateli odměnu.“*

Nabyvatel licence je omezen předně osobnostními právy autora. Označení autora smí nabyvatel licence upravit či jinak měnit, jen pokud tak bylo ujednáno. Pokud by nabyvatel chtěl dílo zpracovat, měnit či jinak upravovat, musí mu být udělen souhlas autorem, to stejné platí pro změnu názvu díla.

Licenční smlouva může být uzavřena jako výhradní či nevýhradní, nevyplývá-li ze smlouvy jinak, považuje se licenční smlouva za nevýhradní. V případě, že je licenční smlouva uzavřena jako výhradní, musí mít písemnou formu, jedná se o kogentní ustanovení. Autor nesmí výhradní licenci poskytnout třetí osobě a zároveň se i sám zdržet užití díla. Byla-li poskytnuta nevýhradní licence před výhradní, zůstává v souladu s § 2360 odst. 2 druhá věta OZ zachována. Pokud byla poskytnuta licence nevýhradní, je autor oprávněn

poskytovat licence třetím osobám a sám užívat díla. Licence může být poskytnuta v omezeném či neomezeném rozsahu, není-li stanoveno k jakým způsobům užití díla je licence poskytnuta, má se za to, že je licence poskytnuta v takovém rozsahu, jak je to nutné k dosažení účelu smlouvy.

Dle ustanovení § 2366 OZ práva na odměnu, se poskytovatel licence nemůže práva na tuto odměnu vzdát. To je zcela zásadní rozdíl oproti právu na dodatečnou odměnu dle § 58 odst. 6 autorského zákona, kdy zaměstnavatel může se zaměstnancem sjednat, že na tuto odměnu nemá zaměstnanec nárok.

Na rozdíl od nabyvatele licence zaměstnavatel vykonává veškerá (výlučná) majetková autorská práva ze zaměstnaneckého díla, a to jeho jménem a na jeho účet. Předpokladem je legální cese těchto majetkových práv. Dle současné legislativy jsou výlučná majetková práva nepřevoditelná *inter vivos*. Není tedy možné ani taková práva zcizit.⁸⁰ Zaměstnavatel nabývá oprávnění být nositelem práv a povinností vyplývajících z hospodářského využití díla a poskytovat licenci k zaměstnaneckému dílu a užívat práva spojená s jejím poskytováním.

4.4.1. Konsolidační zásada

Pokud zaměstnavatel jako fyzická osoba zemře, popř. zaměstnavatel jako právnická osoba zanikne a nemá právního nástupce, oprávnění výkonu majetkových autorských práv nabývá autor. To je důsledek konsolidační zásady vyplývající ze zákonné úpravy § 26 odst. 1 autorského zákona, kdy majetková autorská práva jsou nepřevoditelná. V případě, že zaměstnavatel – fyzická osoba zemře, oprávnění k výkonu majetkových práv se stává součástí dědictví. Při zániku zaměstnavatele – právnické osoby přechází oprávnění výkonu majetkových práv na právního nástupce.

4.4.2. Postoupení práv jiné osob

Novelou zákona č. 102/2017 Sb. byla zavedena vyvratitelná domněnka, dle které svolení k postoupení práva výkonu majetkových práv je neodvolatelné a vztahuje se i ke všem případným dalším postoupením jiným osobám. Taková osoba, které bylo právo výkonu majetkových práv postoupeno, se považuje za zaměstnavatele.⁸¹

⁸⁰ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 655

⁸¹ Srov. § 58 odst. 3

4.4.3. Nečinnost zaměstnavatele při výkonu majetkových práv

Autor má právo požadovat po zaměstnavateli, aby mu za obvyklých podmínek poskytl licenci, pokud zaměstnavatel dostatečně nevykonává výlučná majetková práva k zaměstnaneckému dílu anebo je nevykonává vůbec. Toto ustanovení má ochranný charakter ve prospěch oprávněného zájmu autora a je zakotveno v § 58 odst. 3 autorského zákona.⁸² V takovém případě soud svým výrokem v rozsudku nahradí chybějící prohlášení vůle autora dle § 161 odst. 3 OSŘ.

Zaměstnavatel může udělení licence k užití zaměstnaneckého díla autorovi odepřít, nicméně musí k tomu mít závažné důvody. Takovými závažnými důvody lze rozumět např. státní tajemství nebo obchodní tajemství, § 58 odst. 3 autorského zákona se pak neaplikuje. V praxi může být takovým důvodem i jiný důvod např. soutěžně právního charakteru než porušení obchodního tajemství.⁸³

4.4.4. Trvání výkonu majetkových práv zaměstnavatele

Jak vyplývá z § 58 odst. 8 autorského zákona, výkon majetkových práv k zaměstnaneckému dílu není omezen pouze na dobu trvání pracovněprávního poměru autora u zaměstnavatele. Zákonem není upravena odchylná úprava doby trvání majetkových práv. Logickým výkladem se tak nabízí shodná úprava stanovená § 27 odst. 3 a 4 autorského zákona. Po skončení pracovněprávního poměru výkon těchto práv nezaniká. Zaměstnavatel je nadále oprávněn užit zaměstnanecké dílo nebo poskytovat licence k užití takového díla třetí osobě bez svolení autora v naprosto shodném rozsahu jako za doby trvání pracovněprávního poměru.⁸⁴

Zaměstnavatel má aktivní věcnou legitimaci dle § 41 autorského zákona při výkonu majetkových práv ze zaměstnaneckého díla, jelikož vystupuje navenek svým jménem a na svůj účet, nejedná se ani o zastoupení, ani o správu.

Důležité je zde odlišit postavení osob, které spravují majetková autorská práva a mohou vystupovat svým jménem, ale jednají vždy ve prospěch autora tzn. na jeho účet, obvykle se bude jednat o kolektivní správce dle § 95a autorského zákona.

⁸² TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 656

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Tamtéž

Právo zaměstnavatele přihlásit autorské zaměstnanecké dílo jako svou ochrannou známku nebo jako průmyslový vzor není autorským zákonem zahrnuto ve výčtu užití majetkových práv dle § 12 a násl., nicméně jak již bylo zmíněno, tento výčet je demonstrativní. V praxi je možné tak využít např. grafické dílo, které bylo zaměstnancem vytvořeno jako zaměstnanecké dílo jako logo zaměstnavatele a následně ho přihlásit jako ochrannou známku u příslušného úřadu.⁸⁵

Institut zaměstnaneckého díla je využíván v mnoha profesních oblastech, přesto judikatura spojená s touto problematikou je zcela minimální. Vzniká tak prostor si položit několik otázek, čím je taková situace způsobena, přihlédneme-li i k tomu, že tento institut není zcela novým a mladým natolik, aby nemohl být dotvořen rozhodnutími soudu. Zdali je zákonná úprava natolik zdařilá, že spory vzniklé ze zaměstnaneckého díla se v civilním řízení neřeší, zdali je zde obava zaměstnance ze ztráty zaměstnání v případě, že by se rozhodl takový spor řešit u soudu, zdali hospodářské užití/výnos ze zaměstnaneckého díla není obvykle natolik vysoký, aby zaměstnanec usiloval o vyřešení sporu před civilním soudem anebo zdali institut zaměstnaneckého díla není rozšířen do podvědomí laické společnosti natolik, aby si strany právního vztahu uvědomovali možnosti, které jim tento institut nabízí.

4.5. Dodatečná odměna

Vzhledem k tomu, že zaměstnanecké dílo je podmíněno existencí pracovněprávního či služebního vztahu, vychází zákonná úprava z předpokladu, že zaměstnanec, ať už na základě pracovní smlouvy či dohody konané mimo pracovní poměr, je vyplácen skrze mzdu ujednané v takové pracovní smlouvě či dohodě a tato mzda v sobě již zahrnuje odměnu za vytvoření zaměstnaneckého díla.

Ustanovení § 58 odst. 6 autorského zákona stanoví, že nárok na dodatečnou odměnu vzniká, pokud se užitek z výkonu zaměstnaneckého díla dostane do zjevného nepoměru vůči vyplácené mzdě či jiné odměně zaměstnanci.⁸⁶ Jedná se o dispozitivní úpravu a je možné toto ustanovení smluvně

⁸⁵ MERHAUTOVÁ, M., *Zaměstnanecké dílo dle autorského zákona ve veřejné výzkumné instituci*. 1. vydání. Praha: Academia, s. 83

⁸⁶ § 58 odst. 6 autorský zákon

vyloučit. Na počítačové programy, databáze a kartografická díla se dodatečná odměna nevztahuje, pokud není sjednáno jinak.

Při stanovení výše dodatečné odměny musí soud vycházet z objektivních kritérií u zjištěných konkrétních okolností v dané věci. Pro určení výše dodatečné odměny je tak nezbytné posouzení, jak velký význam má zaměstnanecké dílo *pro dosažení zisku oproti významu související hospodářské činnosti zaměstnavatele*.⁸⁷

Z pohledu zaměstnavatele je zcela v jeho zájmu (zvláště v případě, kdy se očekává velký zisk z využití zaměstnaneckého díla) se na toto ustanovení zaměřit při podpisu pracovní smlouvy či dohody a upravit ho prohlášením zaměstnance, ve kterém se zaměstnanec svým podpisem vzdává nároku na dostatečnou odměnu. Z pohledu zaměstnance je naopak dobré zvážit, jak velké hospodářské zhodnocení z jím vytvořeného zaměstnaneckého díla by mohlo v budoucnosti být a zaměřit svou pozornost na nevyložení takového ujednání.

4.6. Počítačové programy, databáze, kartografická díla

Za fiktivní či quasizaměstnanecká díla se považují i autorská díla vymezená v § 58 odst. 7 autorského zákona, dle něhož jsou takovými díly počítačové programy, databáze a kartografická díla, která nejsou kolektivními díly a považují se za zaměstnanecká díla i tehdy, byla-li autorem vytvořena na objednávku.⁸⁸

Zhotovitel takových děl je považován za zaměstnance a objednatel za zaměstnavatele, z tohoto režimu pak vyplývá, že ustanovení § 61 autorského zákona se na výše uvedené nevztahuje. Oprávněný výkon majetkových práv v takovém případě nevzniká objednateli, pokud na základě smlouvy o dílo je zhotovitelem někdo jiný než sám autor. Obvykle půjde o zaměstnavatele autora, který je zákonným vykonavatelem majetkových autorských práv k takovému vytvořenému dílu, ten pak může oprávnění k výkonu majetkových autorských práv se svolením autora postoupit na objednatele nebo je možné poskytnout užití díla licenci.⁸⁹ Ustanovení § 58 odst. 7 se na tato díla nevztahuje.

⁸⁷ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 658

⁸⁸ § 58 odst. 7 zák. č. 121/2000 Sb., autorský zákon

⁸⁹ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 659

4.6.1. Počítačové programy

S rozmachem moderních technologií a dynamickému prostředí v této oblasti si těžko představit jinou sféru tak rychle se měnící a rozvíjející jako jsou počítačové programy, které bez ohledu na formu vyjádření, včetně přípravných koncepčních materiálů, jsou chráněny jako dílo literární, nevyplývá-li z autorského zákona jinak.⁹⁰ Počítačový program je chráněn jako dílo literární již od novelizace v roce 1996 předchozího autorského zákona z roku 1965. Tato novelizace byla zavedena v souladu s mezinárodní úpravou a předpisy Evropské unie. V čl. 10 odst. 1 TRIPS je výslovně zakotveno, že počítačové programy jsou chráněny jako dílo podle čl. 2 Bernské úmluvy, to vyplývá i v souladu s čl. 4 WCT.

Unijní úpravou je v oblasti právní ochrany počítačových programů evropská směrnice o ochraně počítačových programů, jejímž účelem je sblížení vnitrostátních úprav v rámci unie, která má překonávat rozdíly mající negativní dopady na fungování společného trhu uvnitř unie.⁹¹

Nicméně pojem jako takový nenalezneme ani v autorském zákoně, tak ani v unijní úpravě. Důvodem pro nevymezení pojmu počítačového programu je přímý úmysl zákonodárce, a to vzhledem k neustále se rozvíjícímu pokroku v oblasti moderních technologií, kdy by právo nedokázalo dynamicky reflektovat stále se měnící strukturu tohoto pojmu.

Počítačový program na rozdíl od autorského díla dle § 2 odst. 1 autorského zákona nemusí být jedinečný, postačí, pokud bude původní autorovým duševním výtvozem. Nejvyšší soud dne 19. října 2016, sp. zn. 5 Tdo 1271/2016 stanovil, že za počítačový program považuje nehmotný výsledek autorovy činnosti, určitou strukturu danou organizací dat, posloupností instrukcí, volbou algoritmů a způsobem komunikace s uživatelem, který je většinou zapsán ve zdrojovém textu nebo strojovém (binárním) kódu. Dle kolektivu autorů komentáře Holcová a spol. je: „...*počítačový program vnímán v obecném chápání pojmu coby soubor (soustava, množina) příkazů a instrukcí vyjádřených v objektivně*

⁹⁰ Srov. § 65 odst. 1 autorský zákon

⁹¹ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2 vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 720

*vnímatelné podobě určených k přímému či nepřímému užití počítačem či jiným zařízením s cílem dosažení určitého výsledku.*⁹²

Dle § 65 odst. 2 autorského zákona nejsou myšlenky a principy, na nichž je počítačový program založen či jakákoliv jeho část, chráněna dle autorského zákona.

Vznik ochrany počítačového programu se shoduje s § 9 odst. 1 autorského zákona.

Ustanovení § 58 odst. 7 autorského zákona se pak v souvislosti s počítačovými programy nevztahuje na dokumentaci, analýzu, grafická či jiná díla vytvořená na objednávku tvořící součást programového vybavení či s ním související.

Z výše uvedeného se naskýtá otázka vhodnosti úpravy počítačových programů dle autorského práva. Již v 70. letech 20. století byl připraven návrh ochrany počítačových programů *sui generis*, avšak znění mezinárodních smluv, konkrétně Bernské úmluvy a VÚA, aplikační možnost takové zvláštní ochrany znemožňovaly. S tím je samozřejmě spojen problém principu teritoriality.

Počítačové programy mají svou povahou blíže k průmyslověprávní ochraně než k autorskoprávní.⁹³ Kritika ze strany odborné veřejnosti na téma ochrany počítačových programů dle autorského práva je dle mého názoru zcela oprávněná, neboť tato sféra je neuvěřitelně dynamicky rozvíjející se a je otázkou, zdali autorskoprávní ochrana tento směr spíše nelimituje, než aby pomáhala jejímu rozvoji.

4.6.2. Databáze

Pojem vymezený § 88 autorského zákona, zcela v souladu s čl. 1 stejně tak čl. 5 WCT, stanoví: *„Databázemi se rozumí soubor nezávislých děl, údajů nebo jiných prvků, systematicky nebo metodicky uspořádaných a individuálně přístupných elektronickými nebo jinými prostředky, bez ohledu na formu jejich vyjádření.*⁹⁴ Tento pojem v sobě zahrnuje databáze požívající autorskoprávní ochrany dle § 2 odst. 2 a odst. 5 autorského zákona, tak databáze chráněné dle

⁹² HOLCOVÁ, I. a kol. *Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů). Komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 504

⁹³ HOLCOVÁ, I. a kol. *Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů). Komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 500

⁹⁴ Srov. § 88 autorského zákona

zvláštního práva pořizovatele databáze dle ustanovení § 88 a násl. autorského zákona.

Nezávislostí lze chápat samostatnou využitelnost i mimo databázi. Systematické uspořádání představuje takové uspořádání obsahu databáze dle logického a věcného hlediska. Individuální přístupnost jednotlivých prvků databáze může být přístupná v elektronické podobě ale i v hmotné.⁹⁵ Dle rozsudku SDEU zde dne 15. ledna 2015 ve věci C-30/14 Ryanair Ltd se směrnice o databázích nevztahují na databáze, které nejsou chráněny ani autorským právem ani zvláštním právem. Rozsudek tím vyjasnil otázku rozsahu práva *sui generis*, které se nevztahuje na databáze, jež jsou vedlejšími produkty hlavní činnosti.⁹⁶

Autorem databáze může být jediná fyzická osoba, více fyzických osob, popř. jím může být i právnická osoba, pokud to připouští vnitrostátní úprava daného členského státu. Česká republika k takovým státům s ohledem na princip pravdivosti nepatří. Směrnice o databázích umožňuje ochranu databáze coby kolektivního díla, což dle § 58 odst. 7 a § 59 autorského zákona je možné.

Směrnice o databázích se nevztahuje na osobnostní práva autora databáze. Výčet výlučných majetkových práv autora databáze upravuje čl. 5 směrnice o databázích. Tento výčet je v souladu s § 12 odst. 1 až 4 autorského zákona. Dále se za majetkové právo považuje také překlad, zpracování, úprava či jiná změna a právo užít databázi všemi uvedenými způsoby v přetvořené podobě.⁹⁷

4.6.3. Kartografická díla

Při vymezení pojmu kartografického díla musíme odhlédnout od pojmů kartografického díla ve smyslu předpisů veřejného práva, aby mohlo být kartografické dílo chráněno autorským zákonem, musí splňovat obecné pojmové znaky autorského díla, a i zvláštní pojmové znaky kartografického díla. Dle zákona č. 200/1994 Sb., o zeměměřičství, je za kartografické dílo považován jakýkoliv výsledek kartografického znázornění tedy i ten netvůrčí. To však odporuje vymezení generální klauzulí dle § 2 odst. 1 autorského zákona, kdy pojmovým prvkem je výsledek tvůrčí činnosti.

Druhy kartografických děl mohou být: mapové soubory, mapová díla, státní mapová díla, atlasy, glóby.

⁹⁵ HOLCOVÁ, I. a kol. *Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů). Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 635

⁹⁶ Srov. rozsudek SDEU ze dne ve věci Ryanair Ltd

⁹⁷ Srov. čl. 5 směrnice o databázích

Obvykle je kartografické dílo dílem kolektivním, nicméně autorem může být i jednotlivec.

4.7. Evidenční povinnost zaměstnavatele

Při vytváření zaměstnaneckých děl pro zaměstnavatele plyne povinnost vést si veškerou evidenci dokumentů spojených s uzavíranými licencemi. Vést evidenci o autorech, kteří se zaměstnavatelem byli v pracovněprávním poměru, popř. vést evidenci uzavíraných smluv o dílo při dílech na objednávku. V případě sporu u civilního soudu náleží důkazní břemeno zaměstnavateli k prokázání daných skutečností, to vyplývá i z § 41 autorského zákona, kdy zaměstnavatel je věcně aktivně legitimován.

4.8. Agenturní zaměstnávání

S přijetím euronovely bylo do zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, zavedeno agenturní zaměstnávání. V současné úpravě zákoníku práce nalezneme agenturní zaměstnávání v § 307a-309.

Agenturou práce může být fyzická nebo právnická osoba, která splňuje podmínky uvedené § 58 zákona o zaměstnanosti a získala povolení ke zprostředkování zaměstnání od Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Povolení pak není omezeno jen na zprostředkování zaměstnanců na území České republiky, nýbrž i na zprostředkování zaměstnanců do zahraničí a naopak, zde je promítnut pilíř o volném pohybu pracovníků v rámci Evropské unie.

V reakci na tato ustanovení se do autorského zákona novelizací v roce 2006 zavedl do § 58 odst. 9 o agenturním zaměstnávání. Dle tohoto ustanovení je oprávněnou osobou k výkonu výlučných majetkových práv k zaměstnaneckému dílu zaměstnavatel, u kterého zaměstnanec dočasně vykonává práci dle pracovní smlouvy nebo dohody konané mimo pracovní poměr.

4.9. Zaměstnanecké dílo při výkonu statutárního orgánu

Výraznou změnou prošel odst. 10 novelizací autorského zákona v roce 2017, a to zákonem č. 102/2017 Sb. Důvodem pro tuto změnu byla absence úpravy právních vztahů mezi členy orgánů právnických osob a právnickou osobou. Vzhledem k tomu, že se nejedná o pracovněprávní vztahy a ani obdobné vztahy, nepoužije se zde zákoník práce či zákon o státní službě, tyto vztahy vychází z obecné soukromoprávní úpravy OZ a především ze zákona č. 90/2012 Sb., zákona o obchodních korporacích (dále jen „ZOK“).

Ustanovení § 58 odst. 10 autorského zákona se tak vztahuje na vztahy:

- a) statutární orgány nebo členy statutárních orgánů obchodních korporací, jimiž jsou dle ZOK: společníci veřejné obchodní společnosti, komplementáři komanditní společnosti, jednatelé společnosti s ručením omezeným, členy představenstva akciové společnosti nebo statutárního ředitele;
- b) členy jiného voleného nebo jmenovaného orgánu obchodní korporace;
- c) orgány nebo členy orgánů jiných právnických osob.

Pro posouzení, zdali se na dílo uplatní režim zaměstnaneckého díla, je podstatné, aby vytvoření takového díla vyplývalo ze splnění povinností výkonu funkce k takové právnické osobě, nepostačí tedy vytvoření díla pro právnickou osobu autorem, který je členem statutárního orgánu. Ustanovení § 61 autorského zákona se na takto vzniklá díla nepoužije.

4.10. Účinnost zákona

Dle § 106 odst. 1 autorského zákona se ustanovení § 58 autorského zákona vztahuje na zaměstnanecká díla vytvořená od 1. prosince 2000 bez ohledu na to, kdy byla uzavřena pracovní smlouva. Na díla vytvořená před tímto datem je nutno aplikovat § 17 popř. § 22 autorského zákona z roku 1965. Na počítačové programy, databáze a fotografie, které byly vytvořeny před nabytím účinnosti autorského zákona, se tato ustanovení neuplatní, jelikož nebyly předmětem autorskoprávní ochrany a bylo zapotřebí k jejich užití získat licenci.⁹⁸

4.11. Režimy spjaté se zaměstnaneckým dílem

4.11.1. Umělecký výkon

Dle odkazovacího ustanovení § 74 autorského zákona se režim zaměstnaneckého díla užije i na umělecké výkony vymezené § 67 autorského zákona. Toto ustanovení vešlo v platnost s novelizací z roku 2006.

Umělecké výkony jsou zařazeny do hlavy II. autorského zákona, konkrétně do práv souvisejících s právem autorským. Umělecký výkon se od autorského díla odlišuje tím, že umělecký výkon (až na výjimku uvedenou v § 67 odst. 1 větě druhé autorského zákona) bez autorského díla nemůže existovat.

⁹⁸ HOLCOVÁ, I. a kol. *Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů). Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 460

Nevyžaduje se u něj jedinečnost, ale pouze osobitost.⁹⁹ Uvedený výčet v § 67 odst. 1 autorského zákona je demonstrativní, za umělecký výkon se považuje výkon herce, zpěváka, hudebníka, tanečníka, dirigenta, sbormistra, režiséra nebo jiné osoby, která hraje, zpívá, recituje, předvádí nebo jinak provádí umělecké dílo a výtvary tradiční lidové kultury.

4.11.2. Kolektivní dílo

Vymezení kolektivního díla se nachází v § 59 autorského zákona. Kolektivní dílo představuje tradiční institut francouzského autorského práva.

Podstatné znaky kolektivního díla byly v souladu se zákonnou úpravou § 59 odst. 1 autorského zákona vymezeny rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 725/2012, a to tak, že: „...kolektivní dílo musí být vytvářeno na základě podnětu fyzické či právnické osoby. Musí se jednat o právně relevantní podnět, nikoli pouze o prostý nápad, ideu, impulz či iniciativu. Vedením při vytváření díla je nutné rozumět konstantní dozor výkonu tvořivé činnosti a její řízení spočívající zejména v udávání celkové koncepce a obsahového, funkčního či hospodářského charakteru díla a jeho konečného vzhledu. Na rozdíl od děl zaměstnaneckých je uvedení díla pod jménem fyzické nebo právnické osoby podmínkou pro vznik režimu kolektivního díla. V opačném případě se nejedná o dílo kolektivní. Objednávka, jako právně relevantní podnět investora, musí směřovat k vytvoření příspěvku kolektivního díla. Předmětem smlouvy o dílo musí být vytvoření takového příspěvku, nikoli vytvoření prostého díla na objednávku. Rozhodný je zde účel takové smlouvy, který musí být zjišťován dle konkrétních okolností případu. Je tomu tak i proto, že uplatnění režimu kolektivního díla znamená zásadní zásah do majetkových zájmů autora. Současně je třeba vzít zřetel i na zásadu, že u kolektivního díla příspěvky zahrnuté do takového díla nejsou schopny samostatného užití.“¹⁰⁰

Jak vyplývá z rozsudku, pojmovými znaky kolektivního díla, které musí být splněny kumulativně, jsou:

- a) existence jediného autorského díla;
- b) na takovém díle se podílelo více autorů a to tak, že jejich příspěvky nejsou schopny samostatného užití;

⁹⁹ HOLCOVÁ, I. a kol. *Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů)*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 574

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 725/2012

- c) podnět fyzické či právnické osoby k vytvoření kolektivního díla;
- d) vedení takového díla a uvádění díla na veřejnost pod jménem takové osoby.

Rozdílem oproti zaměstnaneckému dílu je uvedení díla na veřejnost pod jménem fyzické či právnické osoby, která vytvoření kolektivního díla „zaštiťuje“. Dle zákonné úpravy zaměstnaneckého díla se zaměstnanec se zaměstnavatelem může dohodnout, a pokud to zájem nevyklučuje, tak při zveřejňování zaměstnaneckého díla může být zveřejňováno jméno autora díla. Zde se nachází zásadní rozdíl mezi těmito dvěma instituty, kdy nezveřejnění pod jménem osoby „zaštiťující“ takové dílo vylučuje povahu kolektivního díla, nýbrž má za následek pouhé dílo na objednávku. Naopak u zaměstnaneckého díla neuvedení jména zaměstnavatele při zveřejnění nemění nic na povaze zaměstnaneckého díla.

4.11.3. Dílo na objednávku

Dalším zvláštním zákonným režimem souvisejícím se zaměstnaneckým dílem je dílo na objednávku. Cílem tohoto ustanovení, ostatně jako u zaměstnaneckých tak i kolektivních děl, je ochrana investic vložených objednatelům do vytvoření díla. § 61 autorského zákona je taktéž dispozitivní povahy a zákonným režimem omezuje výkon majetkových práv autora k autorskému dílu v rozsahu, pro který byla uzavřena smlouva o dílo.

Dílo na objednávku je uzavřeno na základě smlouvy o dílo, která vychází z obecné úpravy § 2586 OZ.

Postavení objednatelů je u díla na objednávku výrazně slabší než postavení zaměstnavatele v režimu zaměstnaneckého díla, popř. investora v režimu kolektivních děl. Na rozdíl od zaměstnavatele neposkytuje prostředky pro vytvoření díla, jakými mohou být např. zázemí či personální prvek. Zároveň objednatel nedozoruje nad procesem vytváření díla.

Toto ustanovení se vztahuje pouze na případy, kdy zhotovitelem je sám autor, nikoliv jiná osoba např. zaměstnavatel autora. Pokud by jím totiž byl zaměstnavatel, nelze uplatnit ustanovení § 61 autorského zákona, jelikož by výkon výlučných majetkových autorských práv připadl právě na tohoto zaměstnavatele a tím by bylo zapříčiněno uplatnění režimu dle § 58 autorského

zákonu. Zaměstnavatel by mohl objednateli udělit licenci k užití takového díla¹⁰¹ anebo se souhlasem autora mu oprávnění k takovému dílu postoupit.¹⁰²

Účel smlouvy o dílo u děl na objednávku není na rozdíl od předchozí právní úpravy autorského zákona pojmovým znakem. Ovšem sjednání co nejpřesněji vymezeného účelu smlouvy o dílo u děl na objednávku lze doporučit, a to z důvodu právní jistoty, kdy při sporu v civilním řízení je na účastníku řízení, jemuž je tato skutečnost ku prospěchu, aby takový účel tvrdil a prokázal.¹⁰³

Je-li předmětem díla výsledek činnosti chráněný právem z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, je objednatel oprávněn bez uzavření zvláštní smlouvy užívat předmět díla k účelu vyplývajícímu ze smlouvy o dílo.¹⁰⁴

Na soutěžní dílo vymezené v § 63 odst. 3 autorského zákona se užití ustanovení předchozích dvou odstavců obdobně.

¹⁰¹ HOLCOVÁ, I. a kol. *Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů)*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 461

¹⁰² Srov. § 58 odst. autorského zákona

¹⁰³ TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 673

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2010, sp. zn. 28 Cdo 828/2008

5. Mezinárodní právní úprava

5.1. Obecné porovnání autorského práva a copyrightu

Nejvýznamnější rozdíl spočívá mezi pojetím kontinentálního autorského práva, kterým se řídí i náš autorský zákon. Kontinentální koncepce vychází z autorského principu, díky níž se za autora považuje pouze fyzická osoba, která dílo vytvořila svou vlastní duševní tvůrčí činností. S ohledem na princip pravdivosti pak v tomto pojetí právnická osoba nemůže být autorem. S tím jsou spojená osobnostní práva, která mají v kontinentální koncepci vysokou míru ochrany.

Zásadním rozdílem mezi kontinentální koncepcí a angloamerickou koncepcí je ten, že v angloamerickém pojetí originárním nabyvatelem autorského práva může být i právnická osoba. Přístup angloamerického práva ke copyrightu vychází především z ekonomického zhodnocení autorského díla. Tato koncepce vychází z myšlenky, že investice vynaložené k výrobě a distribuci autorského díla jsou natolik významné, že převažují nad osobnostními právy k autorskému dílu.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 1. Historický exkurz, tradiční pojetí copyrightu bylo vystaveno na principu formálnosti. Až s přijetím Bernské úmluvy se od těchto formálních požadavků ustupovalo, již se nevyžaduje, aby autorské dílo bylo registrováno u veřejné instituce a tím mu vznikla autorskoprávní ochrana, neboť dílo je chráněno copyrightem ve chvíli jeho vytvoření, avšak pokud dojde k porušení autorského práva z autorského díla, musí být autorské dílo registrováno, aby se autor mohl u soudu domáhat zdržení se výkonu od takového porušování autorského práva. Fakticky se zde projevuje nemožnost jakéhokoliv zhodnocení díla bez jeho registrace, byť se tato za formální podmínku nepožaduje.

5.2. Work made for hire

Srovnatelnou úpravu zaměstnaneckého díla lze pozorovat v americké legislativě doktrínu vymezenou § 101, část 17 Kodexu USA, Copyright Act 1976 a označenou jako „*work made for hire*“. Obvykle je osoba, která vytvořila dílo, považována za autora, nicméně pod doktrínou „*work made for hire*“ se v případě vytvoření díla zaměstnavatel nebo jiná osoba, pro kterou bylo toto dílo zhotoveno¹⁰⁵, stává autorem a nabyvatelem autorských práv k takovému dílu, pokud si strany mezi sebou nesjednají opak. Zde je zásadní rozdíl mezi tuzemskou

¹⁰⁵ Srov. s českým institutem dílem na objednávku

zákonnou úpravou a americkou legislativou, jak již bylo v této práci několikrát zmíněno, dle české právní úpravy jsou autorská práva nepřevoditelná a nelze je tak převést na jinou osobu, nicméně dle americké legislativy je copyright převoditelný, což má důsledky pro díla, která spadají pod doktrínu „*work made for hire*“.

Doktrína „*work made for hire*“ může být uplatňována na dva různé vztahy. Jedním z těchto vztahů je poměr mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, ve kterém zaměstnanec vytvoří dílo a originálním nabyvatelem autorských práv k takovému dílu, se stává zaměstnavatel. Druhým vztahem uplatnitelným pro tuto doktrínu je vztah mezi autorem a objednatelům díla, na kterého se taktéž převedou veškerá práva spojená s vytvořením díla. Aby dílo mohlo být subsumováno pod tuto doktrínu, je nezbytné, aby v rámci těchto vztahu byly kumulativně splněny následující podmínky.¹⁰⁶

První podmínkou je, aby si strany výslovně ujednaly, že takové dílo spadá pod doktrínu „*work made for hire*“. Toto výslovné ujednání musí mít písemnou formu. Druhou podmínkou je, aby dílo splňovalo alespoň jednu z následujících forem:

- a) příspěvek do kolektivního díla;
- b) část audiovizuálního obrazu anebo jiného audiovizuálního díla;
- c) překlad;
- d) výpomocné dílo (angl. *supplementary*);
- e) souborné dílo;
- f) výukový materiál;
- g) test;
- h) odpovědi k testu;
- i) atlas.

Precedens z roku 1989 *Community for Creative Non-Violence v. Reid* přinesl zásadní změnu do té doby dost neurčitě vymezené doktríny. Nejvyšší soud (ang. *Supreme Court*) v něm stanovil přísnější pravidla, než která do té doby

¹⁰⁶ U.S. COPYRIGHT OFFICE, Works made for hire. [online]. 2012 [cit. 21.03.2021] Dostupné z: <https://www.copyright.gov/circs/circ09.pdf>

byla uplatňována a dle kterých se musí posuzovat, jestli dílo zhotovitele¹⁰⁷ může být podřazeno pod doktrínu „*work made for hire*“ a zdali zhotovitel bude fiktivně považován za zaměstnance. V případě sporu musí soud zohlednit několik kritérií, na jejichž základě určí, z jak velké části měl objednatel kontrolu nad dílem, které pro něj zhotovitel vytvořil.¹⁰⁸

V případě, že většina (nicméně výklad nestanovuje přesné vymezení takové většiny a ani neurčuje, zdali některé kritérium má větší či menší váhu než ostatní, lze tedy logicky usuzovat, že všechna kritéria jsou postavena na roveň a mají stejnou váhu) následujících kritérií bude posouzena jako splněných, tak se zhotovitel díla nebude považovat za zaměstnance a tím pádem nebude možné dílo podřadit pod doktrínu „*work made for hire*“. Těmito kritérii jsou:

- a) k vytvoření díla byly vynaloženy značné umělecké schopnosti;
- b) zhotovitel využil při vytváření díla vlastní nástroje;
- c) zhotovitel k vytvoření díla využil spíše své vlastní studio než na pracoviště objednatele;
- d) zhotovitel díla byl najat na poměrně krátkou dobu;
- e) objednatel neměl právo udělovat zhotoviteli pokyny k vypracování dalších projektů;
- f) objednatel nekontroloval, kdy a jak dlouho zhotovitel pracoval;
- g) zhotoviteli byl vyplacen autorský honorář anebo paušální částka, spíše než hodinová mzda;
- h) objednatel se nijak nepodílel na najímání a placení zhotovitelových asistentů;
- i) dílo není součástí objednatelova obvyklého podnikání;
- j) objednatelem není podnik;
- k) objednatel neposkytl zhotoviteli zaměstnanecké benefity nebo se nepodílel na pojištění pro případ nezaměstnanosti;

¹⁰⁷ Pro účely práce je používáno zhotovitel, jelikož se nejbližší blíží českému překladu svým významem.

¹⁰⁸ U.S. COPYRIGHT OFFICE, Works made for hire. [online]. 2012 [cit. 21.03.2021] Dostupné z: <https://www.copyright.gov/circs/circ09.pdf>

- l) objednatel nepřistupoval k zhotoviteli jako k zaměstnanci např. neplatil za něj sociální pojištění.

Pokud objednatel nabude práva k autorskému dílu, zhotovitel nemá žádná práva k takovému dílu, objednatel tak může nakládat s takovým dílem dle svého uvážení, může např. takové dílo zveřejnit či prodat práva k autorskému dílu třetí osobě. Zhotovitel k autorskému dílu nemá ani osobnostní práva (ang. „*noncommercial rights*“), např. uvést takové dílo do svého portfolia, přestože v praxi je obvykle dovoleno takové užití autorského díla.¹⁰⁹

Dále dle americké legislativy vzniká právo na zákonný institut ukončení smlouvy „*statutory termination right*“. Autorské právo dle americké legislativy umožňuje autorovi, který převedl svá autorská práva na jinou osobu, jednostranně od takové smlouvy odstoupit. Tato možnost nastává 35 let (možnost tohoto odstoupení je v rozsahu 35 až 40 let, počátek lhůty se počítá ode dne podepsání smlouvy) po uzavření smlouvy o převodu práv, což bude mít za následek, že autor může nabýt svá původní autorská práva k dílu.¹¹⁰

Tento institut poskytuje ochrannou funkci a funguje jako záruka pro díla, která se v následujících letech od uzavření smlouvy o převodu práv k autorskému dílu stala mnohem výnosnější, než za kolik byla původně prodána. Tento institut dává autorům možnost získat nazpět zvýšený výnos z práv k dílu, které v minulosti prodali za výrazně nižší částky, popř. poskytlí licence k takovému dílu. Výsledkem bude znovunabytí práv k autorskému dílu, ke kterým mohou znovu poskytnout licenci, popř. přeprodat opět tato práva k autorskému dílu.

Nicméně v souvislosti s doktrínou „*work made for hire*“ pod kterou bude takové dílo spadat, zaměstnanec nebo zhotovitel nemá právo využít tohoto ochranného institutu, jelikož za autora díla se již od počátku považuje zaměstnavatel či objednatel.

Doba, po kterou trvá autorskoprávní ochrana díla, je buď 95 let od doby zveřejnění autorského díla, anebo 120 let od doby vytvoření autorského díla. Uplatní se ta lhůta, která uplyne dříve.¹¹¹ Autorské dílo, které není vytvořeno

¹⁰⁹ KATTWINKEL, L., *Legalities 4: What is Work Made For Hire?* [online]. [cit. 20.03.2021] Dostupné z: <https://www.owe.com/resources/legalities/4-what-is-work-made-for-hire/>

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ § 302 písm. c), část 17 Kodexu USA, Copyright Act 1976

v režimu „*work made for hire*“ je chráněno po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti.¹¹²

5.3. Srovnání s německou právní úpravou

Pojetí institutu zaměstnaneckého díla je záležitostí vnitrostátních úprav jednotlivých států. Mezinárodní právní úprava tento pojem nezná a není v mezinárodních úmluvách nikde upraven. V rámci Evropské unie je zjevná harmonizace skrze směrnice a v rámci zaměstnaneckého díla přinesla limity týkající se úpravy počítačových programů. Jedná se o směrnici o právní ochraně počítačových programů. Ta stanovila jednotlivým státům transponovat čl. 2 odst. 3, který vymezuje: „*pokud je počítačový program vytvořen zaměstnancem v rámci výkonu jeho povinností nebo podle pokynů jeho zaměstnavatele, je zaměstnavatel výlučně oprávněn vykonávat veškerá majetková práva k takto vytvořenému počítačovému programu, pokud není smlouvou stanoveno jinak*“. Jiné limity ohledně zaměstnaneckého díla nejsou stanoveny a jednotlivé státy si mohou tento institut vymezit libovolně.

Zásada teritoriality, je jednou ze základních zásad, na které je autorské právo založeno. Vzhledem k neustálému dynamickému vývoji digitálních technologií a rozvoji práv duševního vlastnictví v dnešní globalizované společnosti, která jako nikdy dříve využívá tyto technologie na denním pořádku s přesahem užívání autorských děl v informační společnosti, se tato zásada stává překážkou na poli mezinárodního obchodu a společného trhu, který je jedním z pilířů Evropské unie.

Historicky má k sobě německá a česká úprava autorského práva blízko. Německý UrheberrechtGesetz (dále jen „*UrhG*“) stejně jako český autorský zákon řadí zaměstnanecká díla do zvláštních režimů a nepatří do obecné části zákoníku. Vymezení zaměstnaneckého díla v německé právní úpravě je poměrně stručné. Jednak se nachází v ustanovení § 43 UrhG, který stanoví, pokud autor vytvoří dílo v rámci naplnění svých povinností vyplývajících z pracovního nebo služebního poměru nebo pokud z obsahu nebo podstaty pracovního nebo služebního poměru nevyplývá jinak, uplatní se ustanovení týkající se užívacích práv. Takto jednoduchá a strohá formulace německého zákonodárce odkazuje zaměstnance a zaměstnavatele na smluvní sjednání užívacích práv.

¹¹² § 302 písm. a), část 17 Kodexu USA, Copyright Act 1976

Rozdílem je ustanovení § 69b UrhG, který zapracovává znění již zmiňované směrnice o právní ochraně počítačových programů a jejího čl. 2 odst. 3., stanovuje: *„Je-li počítačový program vytvořen zaměstnancem při plnění jeho úkolů nebo na základě pokynů svého zaměstnavatele, má zaměstnavatel výhradní nárok k výkonu všech majetkových oprávnění k počítačovému programu, pokud není sjednáno jinak.“* Znění tohoto ustanovení má blíže k české právní úpravě, neboť je stanoven neomezený výkon majetkových práv k počítačovému programu, pokud nebylo sjednáno jinak. Osobnostní práva zůstávají nedotčena.

Závěr

Zaměstnanecké autorské dílo je specifickým druhem autorského díla dle autorského zákona. Nejen, že v sobě kombinuje prvky pracovního a autorského práva, ale taktéž představuje odchylku od podstaty autorského zákona, který přiznává osobnostní a majetková práva z vytvořeného autorského díla autorovi, jelikož zákonným omezením přiznává výkon majetkových práv zaměstnavateli. V rámci tohoto institutu dochází ke střetu ochrany zájmů autora k výsledku jeho duševní činnosti a zájmů zaměstnavatele, který vynaložil prostředky do vytvoření takového díla.

Cílem této práce bylo představit právní úpravu zaměstnaneckého díla včetně pojmů, které se pojí s tímto institutem a mají přesah z autorského práva do pracovního.

V úvodu práce byla stručně nastíněna historie autorského práva nejprve ve světovém měřítku a následně byly stručně uvedeny historické právní předpisy přijaté na nynějším území České Republiky, díky nimž tuzemská úprava získala současnou podobu autorského práva. Druhá kapitola představila nejdůležitější pojmy z autorského práva, co je předmětem autorského práva, jak je právně upraveno autorské dílo, kdo může být autorem a co představují osobnostní a majetková práva. Ve třetí kapitole byla naopak věnována pozornost pojmům z pracovního práva, které se přímo pojí s ustanovením zaměstnaneckého díla a bez nichž by nebylo možné plně pochopit tento institut, vzhledem k tomu, jak rozsáhlá tato úprava je, bylo nezbytné tyto pojmy pouze zhruba nastínit. Pojednáno bylo o závislé práci, zaměstnanci a zaměstnavateli, co obnáší definice pracovněprávního poměru, pracovní smlouva a její podstatné náležitosti, dohody konané mimo pracovněprávní poměr a služební poměr. Stěžejní kapitolou byla kapitola čtvrtá, která se věnovala samotnému tématu této diplomové práce, a tím je zaměstnanecké dílo. Pozornost byla věnována pojmovým znakům zaměstnaneckého díla, dispozitivnosti celého ustanovení, osobnostním právům zaměstnance-autora v rámci zaměstnaneckého díla a výkonu majetkových práv zaměstnavatele. V práci bylo taktéž upozorněno na fiktivní zaměstnanecká díla a zakázková díla, na něž v rozdílném zákonném rozsahu dopadá též režim zaměstnaneckého díla. V poslední části této práce bylo stručně srovnáno kontinentální pojetí autorského práva a angloamerického copyrightu. Následně byla rozebrána úprava americké doktríny „*work made for hire*“ a její odlišnosti

od tuzemské právní úpravy zaměstnaneckého díla. Poslední částí bylo srovnání s německou právní úpravou.

Závěrem lze shrnout, že postavení zaměstnavatele při výkonu majetkových práv ze zaměstnaneckého díla je nejsilnějším postavením, jaké může mít osoba odlišná od autora, na rozdíl od nabyvatele licence, jenž je omezen jak osobnostními právy autora, tak způsobem užití autorského práva sjednané v licenční smlouvě. Právo výkonu majetkových práv vzniká zaměstnavateli ex lege a vytvořením díla, zaměstnanec je od té doby omezen ve výkonu majetkových práv jak osobně, tak ve vztahu k třetím osobám.

Autorský zákon umocňuje pozici zaměstnavatele vůči zaměstnanci prostřednictvím omezení výhradních práv autora ve prospěch ochrany investic vynaložených do vzniku díla investorem. Tento režim dopadá i na fiktivní zaměstnanecká díla. Rozsah zákonného omezení autora u děl na objednávku bude naopak nižší než u autorů příspěvku do díla kolektivního a autora zaměstnaneckého díla. Ustanovení zaměstnaneckého díla je dispozitivní, strany si tak mohou sjednat odchylnou úpravu od té zákonné, nicméně otázkou zůstává, jak moc takto odchylná úprava bude uplatněna v praxi. Zaměstnavatel bude mít vždy zájem na ekonomickém zhodnocení zaměstnaneckého díla a vzhledem k silnějšímu postavení dané zákonnou úpravou se nebude chtít o výkon těchto práv připravit. Otázka, do kdy se mohou zaměstnanec se zaměstnavatelem dohodnout, je sporná dle komentářové literatury. Přikláním se spíše k názoru autorského kolektivu Telec, Tůma, kteří uvádějí, že strany se mohou dohodnout i po okamžiku vzniku zaměstnaneckého díla.

Z výše popsaného vyplývá, že ustanovení zaměstnaneckého díla se svým režimem odchyľuje od podstaty autorského zákona, který chrání autorova práva k výsledku jeho duševní činnosti. Na stranu druhou je nutno přiznat, že vynaložené investice zaměstnavatele do vzniku zaměstnaneckého díla, nemusí být nikdy navráceny, neboť zaměstnanecké dílo nemusí vůbec vzniknout, závěrem lze říci, že zákonná úprava je kompromisním řešením jednotlivých práv, kdy autorovi jsou zachována (byť v omezené míře) osobnostní práva, což je rozdílem oproti angloamerické koncepci, kdy v režimu „*work made for hire*“ je originárním nabyvatelem autorských práv zaměstnavatel a stává se sám autorem.

Seznam zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
autorský zákon	zákon č. 121/2000 Sb., zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)
Bernská úmluva	Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl
č.	číslo
čl.	článek
LZPS	Listina základních práv a svobod
např.	například
násl.	následující
OZ	Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů)
odst.	odstavec
písm.	písmeno
resp.	respektive
Sb.	Sbírka zákonů
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný
ust.	ustanovení
UrhG	UrheberrechtGesetz

Seznam použité literatury

Seznam knižních publikací:

- BĚLINA, M., DRÁPAL a kol. *Zákoník práce: Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, ISBN 978-80-7400-759-0, 1508 s.
- BĚLINA, M., PICHRT, J. a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-667-8, 477 s.
- HOLCOVÁ, I. a kol. *Autorský zákon a předpisy související (včetně mezinárodních smluv a evropských předpisů). Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, ISBN 978-80-7598-049-6, 1652 s.
- HUSSEINI, F. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, ISBN 978-80-7400-812-2, 1451 s.
- CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P. *Autorský zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: C.H.Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-671-5, 386 s.
- KOCOUREK, J. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-292-2, 472 s.
- KOCOUREK, J., DOBŘICHOVSKÝ, T. *Pracovní poměr. Vybraná ustanovení zákoníku práce. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-809-2, 680 s.
- MERHAUTOVÁ, M., *Zaměstnanecké dílo dle autorského zákona ve veřejné výzkumné instituci*. 1. vydání. Praha: Academia, 2015, ISBN 978-80-200-2540-1, 284 s.
- SRSTKA, J. a kol. *Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2019, ISBN 978-80-7502-386-5, 432 s.
- ŠEBELOVÁ, M., *Autorské právo zákon, komentáře, vzory a judikatura*. Brno: Computer Press. 2006. ISBN 80-251-1090-7, 196 s.
- TELEČEK, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, ISBN 978-80-7400-748-4, 1295 s.

Seznam internetových zdrojů:

- DVOŘÁK, M., SALAČ, J. *Pracovní smlouva – dílčí aspekty a aktuality*. [online]. Práce a mzda, 21.9.2018 [cit. 23.03.2021] Dostupné z:

<https://www.praceamzda.cz/clanky/pracovni-smlouva-dilci-aspekty-aktuality>

- KAHLE, B., *Vznik pracovního poměru jmenováním*. [online]. Práce a mzda, 11.12.2019 [cit. 23. 03. 2021] Dostupné z: <https://www.praceamzda.cz/vzory/vzor-vznik-pracovniho-pomeru-jmenovanim>
- KATTWINKEL, L., *Legalities 4: What is Work Made For Hire?*. [online]. [cit. 20.03.2021] Dostupné z: <https://www.owe.com/resources/legalities/4-what-is-work-made-for-hire/>
- U.S. COPYRIGHT OFFICE, *Works made for hire*. [online]. 2012 [cit. 21.03.2021] Dostupné z: <https://www.copyright.gov/circs/circ09.pdf>

Seznam právních předpisů:

- Směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14. května 1991 o právní ochraně počítačových programů
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/9/ES ze dne 11. března 1996 o právní ochraně databází
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci některých aspektů práva autorského a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Informační směrnice)
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES ze dne 29. dubna 2004 o dodržování práv duševního vlastnictví
- Směrnice Evropského parlamentu a rady 2006/115/ES ze dne 12. prosince 2006 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem
- Směrnice Evropského parlamentu a rady 2006/116/ES ze dne 12. prosince 2006 o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/24/ES ze dne 23. dubna 2009 o právní ochraně počítačů
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/790 ze dne 17. 4. 2019 o autorském právu a právech s ním souvisejících na jednotném digitálním trhu
- Zákon č. 106/1923 Sb., z. a n.
- Zákon č. 115/1953 Sb., o právu autorském

- Zákon č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 121/2000 Sb., zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)
- Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích
- Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů
- Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., nařízení vlády o katalogu prací ve veřejných službách a správě
- Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886, ve znění pozdějších revizí
- Část 17 Kodexu USA, Copyright Act 1976 ve znění pozdějších předpisů

Seznam judikatury

- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1, sp. zn. 14 C 4/82
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1, sp. zn. 14 C 5/82
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1, sp. zn. 14 C 6/82
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 12. 2007, sp. zn. 21 Cdo 2858/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2010, sp. zn. 28 Cdo 828/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 725/2012
- Rozsudek SDEU ze dne 2. 5. 2019, C-683/17 Cofemel Sociedade de vestuário SA proti G-Star Raw CV
- Rozsudek SDEU ze dne 15. 1. 2015, C-30/14 Ryanair Ltd

Cizojazyčné resumé

As the title itself indicates, the diploma thesis is devoted to the institute of employee work, which is regulated in Act No. 121/2000 Coll (Copyright Act).

This work aims to acquaint the reader with the regulation of employee work, to provide a comprehensive view of this issue through the analysis of legal provisions.

The first chapter is devoted to a historical excursion of copyright law. The work focuses on the most important events that have caused changes in the understanding of copyright law in the history and development of copyright law, as it is known in its current form.

The second chapter defines basic terms of copyright law. It includes a brief description of the terms of copyright work, author, also contains the definition of property and personal rights.

The third chapter focuses on labour relations, the understanding of which is generally necessary for the context of employment. Due to the extensiveness of these relationships and with regard to the topic of this diploma thesis, the main focus in this chapter is devoted to the terms appearing in the provisions of the legal regulation of employee work.

Chapter four deals with the very topic of the thesis, which is employee work. The division within this chapter copies the sequence of provisions of the Copyright Act. First, the institute of employee work is analyzed. Then the attention is paid to the provisions of the Copyright Act, which are related to the employee's work and when the legal conditions are met, they are affected by the regime of the employee's work.

The last fifth chapter is then devoted to international regulation. First, the work compares general copyright within the Continental conception and the Anglo-American conception of copyright law, followed by a comparison of the institute of employee work under copyright law with the American doctrine 'work made for hire'. Then, attention is paid to the comparison of the employee's work with German copyright law in Urheberrechtsgesetz.